

Sini Kuuva

**KUN LAPSI EI PUHU
PÄIVÄKODISSA:
Miten tukea selektiivisesti mutistista lasta
– käsikirja varhaiskasvattajalle**

Opinnäytetyö

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomikoulutus

2024

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Sosionomi (AMK)
Tekijä/Tekijät	Sini Kuuva
Työn nimi	Kun lapsi ei puhu päiväkodissa: Miten tukea selektiivisesti mutistista lasta – käsikirja varhaiskasvattajalle
Toimeksiantaja	Haminan varhaiskasvatus
Vuosi	2024
Sivut	34 sivua, liitteitä 11 sivua
Työn ohjaaja(t)	Lehtori Maija Olli, Haminan varhaiskasvatuksen puheterapeutti Aino-Maaria Talsi ja pedagoginen kehittäjä Johanna Oleander

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö syntyi tekijän henkilökohtaisesta kiinnostuksesta selektiivistä mutismia kohtaan yhdistettynä toimeksiantajalta nousseeseen tarpeeseen. Opinnäytetyön tuotoksena on Haminan varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnattu käsikirja, jossa perehdytään selektiivisen mutismin, eli tilannekohtaisen puhumattomuuden tuomiin haasteisiin ja esitetään erilaisia keinoja selektiivisesti mutistisen lapsen tukemiseksi varhaiskasvatusympäristössä.

Selektiivinen mutismi on ahdistuneisuushäiriö, jossa lapsi ei kykene tuottamaan puhetta tietyissä ympäristöissä tai tilanteissa, mutta joissain ympäristöissä puhuu normaalisti. Tyypillinen tilanne on, että lapsi puhuu kotona ikätasoisesti ja vapautuneesti, mutta päivähoidossa niukasti tai ei lainkaan. Käsikirjan tarkoituksena on antaa tietoa sekä tarjota käytännönläheisiä vinkkejä varhaiskasvatukseen selektiivisesti mutistisen lapsen arjen toimintojen tukemiseksi sekä osallisuuden turvaamiseksi. Opasta voidaan hyödyntää myös muiden lasten kanssa, joilla on haasteita vuorovaikutuksessa.

Työn kehittämismenetelminä käytettiin SWOT-analyysia sekä dialogista keskustelua. Avoin ja tiivis dialoginen keskustelu toimeksiantajatahon kanssa oli avainasemassa työn toteutumisen ja yhteisten tavoitteiden saavuttamisessa.

Teoreettisessa viitekehyksessä avataan tarkemmin mitä selektiivinen mutismi on ja miten se ilmenee. Sen lisäksi työn tärkeimpiä käsitteitä ovat sensitiivisyys, vuorovaikutus sekä osallisuus. Osallisuus kuuluu lapsen perusoikeuksiin, eikä kyvyttömyys tuottaa puhetta tietyissä tilanteissa saisi estää lasta kokemasta samanarvoisia osallisuuden kokemuksia kuin ikätoverinsa. Vuorovaikutuksessa tulee kiinnittää huomiota lapsen nonverbaalisiin vuorovaikutusaloitteisiin ja tarjota lapselle erilaisia keinoja ilmaista toiveitaan ja tarpeitaan.

Asiasanat: selektiivinen mutismi, sensitiivisyys, osallisuus, vuorovaikutus

Degree title	Bachelor of Social Services
Author	Sini Kuuva
Thesis title	When a child doesn't speak in a daycare: How to support a child with selective mutism – a handbook for early childhood educator
Commissioned by	City of Hamina, early childhood education
Time	2024
Pages	34 pages, 11 pages of appendices
Supervisors	Maija Olli, Aino-Maaria Talsi, Johanna Oleander

ABSTRACT

This thesis was born out of the author's personal interest in selective mutism combined with a client's needs. The output of the thesis is a handbook for the early childhood education staff of Hamina. It introduces the challenges brought about by selective mutism and presents different ways to support a child with selective mutism in a daycare environment.

Selective mutism is an anxiety disorder in which the child is unable to produce speech in certain environments or situations but speaks normally in some environments. A typical setting is that the child speaks age-appropriately and freely at home, but barely or not at all in daycare. The purpose of this handbook is to provide information and offer practical tips to support selectively mute child in the daily activities of early childhood education. The guide can also be used for helping other children with different types of challenges in interaction.

The development methods used in the study were SWOT analysis and dialogic discussion. An open and close dialogue with the client was the key in achieving the common goals set for this work.

In the theoretical framework, selective mutism is explained in more detail. In addition to that, the most important concepts in the thesis are sensitivity, interaction, and participation. Participation is one of the child's basic rights, and the inability to produce speech in certain situations should not prevent a child from being an equal value to the group. Attention should be addressed to the child's nonverbal interaction initiatives and the child should be offered different ways to express his/her wishes and needs.

Keywords: selective mutism, sensitivity, participation, interaction

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHTA.....	7
3	SELEKTIIVINEN MUTISMI ELI TILANNEKOHTAINEN PUHUMATTOMUUS	8
3.1	Selektiivisen mutismin ilmeneminen ja hoito.....	9
3.2	Selektiivisen mutismin tuomia haasteita	11
3.3	Kuinka kohdata mutistilapsi varhaiskasvatuksessa	13
4	SENSITIIVISYYS, OSALLISUUS JA VUOROVAIKUTUS	14
4.1	Sensitiivisyys ja arvostava kohtaaminen.....	15
4.2	Lapsen osallisuus ja osallisuuden kokeminen varhaiskasvatuksessa	16
4.3	Vuorovaikutus ja vuorovaikutussuhteet varhaiskasvatuksessa	17
4.4	Vaihtoehtoiset vuorovaikutuskeinot	18
5	OPINNÄYTETYÖPROSESSI	20
5.1	Suunnitteluvaihe	20
5.1.1	SWOT-analyysi.....	21
5.1.2	Dialoginen keskustelu ja konstruktivistinen malli	23
5.2	Toteutusvaihe	24
5.3	Valmis käsikirja.....	24
5.4	Puheenvuoro varhaiskasvatuksen kehittämisiltapäivässä	26
6	POHDINTA.....	26
6.1	Eettisyys ja luotettavuus	27
6.2	Kestävä kehitys.....	27
6.3	Arviointi ja palaute	28
6.4	Ammatillisen kasvun ja oman oppimisen arviointi.....	29
	LÄHTEET.....	31

LIITTEET

Liite 1. Haluan tulla nähdyksi, vaikka et kuule minua – käsikirja selektiivisestä mutismista varhaiskasvattajalle

Liite 2. Tietosuojailmoitus

1 JOHDANTO

Selektiivinen mutismi eli tilannekohtainen puhumisen vaikeus on ahdistuneisuushäiriö, jossa lapsi ei pysty tuottamaan puhetta tietyissä ympäristöissä tai tilanteissa lainkaan, mutta joissakin tilanteissa puhuu normaalisti. Hyvin tyypillinen tilanne on, että lapsi puhuu kotona, mutta päivähoitoon siirryttäessä hyvin niukasti tai ei ollenkaan. (Fung ym. 2018, 15.) Minulla oli jo pitkään opiskelujen edetessä pyörinyt mielessä ajatus, että haluaisin opinnäytetyön liittyvän selektiiviseen mutismiin. Lähipiirissäni on yksi mutistinen lapsi ja koen, että tietoisuutta siitä ja sen aiheuttamista haasteista tulee lisätä.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Haminan kaupungin varhaiskasvatus. Opinnäytetyön tuotoksena syntyy käsikirja, jolloin puhutaan toiminnallisesta opinnäytetyöstä. Käsikirja on tiivistetty opas, jossa kerrotaan yleisesti mitä on selektiivinen mutismi ja mitkä ovat ne keinot, joilla selektiivisesti mutistista lasta voidaan tukea varhaiskasvatusympäristössä. Käsikirjan lähtökohtana on toimeksiantajalta noussut tarve. Vaikka otsikossa mainitaan päiväkotia, voi samoja ohjeita soveltaa käytettäväksi kaikissa varhaiskasvatusympäristöissä. Itse olen aikoinani, kun huoli oman lähipiirin lapsesta on noussut, lähtenyt etsimään tietoa aiheesta googlaamalla ”Lapsi ei puhu päiväkodissa” ja sitä kautta törmännyt termiin selektiivinen mutismi. Aiheen otsikointi valikoitui tämän ajatuksen kautta, jotta työn tavoitavuus olisi mahdollisimman hyvä. Mietin pitkään, käyttäisinkö jotain toista ilmaisua, kuten Kun lapsi ei puhu varhaiskasvatuksessa tai ...päivähoidossa, mutta päädyin kuitenkin kansankielessä mielestäni eniten käytettyyn sanaan päiväkotia.

Teoreettisen viitekehyksen keskeisimpiä käsitteitä ovat sensitiivisyys, osallisuus ja vuorovaikutus. Jokaisella lapsella on yhtäläinen oikeus tulla nähdyksi ja kuulluksi ja tämä voidaan saavuttaa tukemalla osallisuutta ja vuorovaikutusta oikeanlaisilla keinoilla. Selektiivisesti mutistista lasta voisi verrata posliinilintuun. Yksikin liian kova osuma voi saada sen palasiksi ja liimaamalla sen voi kyllä saada kasaan, mutta säröt jäävät silti näkyviin. Toimimalla sensitiivisesti, herkkäkin lintu voi pysyä ehjänä ja jopa ilman suurempia säröjä.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHTA

Halusin tehdä opinnäytetyön selektiiviseen mutismiin liittyen, koska tietoisuus siitä on verrattain vähäistä, vaikkakin on tutkittu, että sen esiintyvyys on jopa 2 % kakkosluokkalaisista tytöistä (Kumpulainen ym. 2016, 238). Olen tehnyt sijaisuuksia opintojeni aikana useassa eri päiväkotiyksikössä ja omat havaintoni ja käymäni keskustelut varhaiskasvatuksen kentällä tukevat tätä, eli moni on kohdannut tilannekohtaista puhumattomuutta jossain vaiheessa uraansa. Omassa sosionomiopintoryhmässä isolle osalle tulevista varhaiskasvatuksen sosionomeista aihe oli täysin tuntematon, mikä vahvisti haluani jakaa selektiiviseen mutismiin liittyvää tietoa. Jokaisella varhaiskasvatuksessa työskentelevällä olisi hyvä olla jonkin verran perustietoa aiheesta jo siinä tilanteessa, kun kohtaa ensimmäisen kerran lapsen, jonka haasteena on tilannekohtainen puhumisen vaikeus.

Selektiiviseen mutismiin liittyviä tutkimuksia on saatavilla melko vähän, vaikkakin positiivista on, että aiheesta on alettu viimeisen viiden vuoden aikana puhumaan enemmän. Yleinen tieto aiheesta on kuitenkin vielä vähäistä ja monilta osin puutteellista. Opinnäytetöitä liittyen selektiiviseen mutismiin löysin vain muutaman, ja nekin ovat yli 5 vuoden takaa. Yliopistotasoisia pro gradu -tutkielmia löytyi hieman enemmän, mutta edelleen melko suppeasti. Liisa Jusilan (2019) tutkielmaa otsikolla *Varhaiskasvatuksen ammattilaisten kokemuksia valikoivasta puhumattomuudesta* käsittelen myöhemmin tekstissä.

Tarjosin aihetta Haminan varhaiskasvatukselle ja heidän käytyään keskustelua aiheesta omissa kokouksissaan, sain toiveen, että koostaisin varhaiskasvatuksen henkilökunnan käyttöön käsikirjan, eli tiivistetyn tietopakettin kyseisestä häiriöstä sekä ohjeistuksen, miten selektiivisesti mutistista lasta voisi parhaiten tukea varhaiskasvatusympäristössä. Tälle koettiin olevan tarve ja opinnäytetyöprosessin aikana sain useammalta varhaiskasvatuksen työntekijältä palautetta, että aihe on tärkeä. Käsikirjaan kootut konkreettiset vinkit ovat suurelta osin hyödynnettävissä myös monenlaisista muista, kuten kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen haasteista kärsivien lasten kanssa toimimiseen.

Opinnäytetyön ohjaajiksi nimettiin Haminan varhaiskasvatuksen puheterapeutti Aino-Maaria Talsi sekä varhaiskasvatuksen pedagoginen kehittäjä Johanna Oleander. Sain kuulla, että aihe on ajankohtainen, koska Kymenlaakson hyvinvointialueen lastenpsykiatria on aivan hiljattain ottanut käyttöön uuden, paikallisen hoitopolun. Hoitopolusta kirjoitan lisää kappaleessa 3.1 Selektiivisen mutismin ilmeneminen ja hoito.

Käsikirjan sisällöstä kävimme säännöllistä keskustelua toimeksiantajan edustajien kanssa. Keskustelimme myös siitä, miten työn tavoitavuus olisi mahdollisimman hyvä. Minulle tarjottiin mahdollisuutta tulla esittelemään työtä etänä varhaiskasvatuksen henkilöstölle ja katsoimme tähän parhaaksi kanavaksi säännöllisesti järjestettävän varhaiskasvatuksen kehittämisiltapäivän. Ajankohdaksi valittiin huhtikuun alku, jolloin työ tulee olemaan pääosin valmis, mutta siihen on vielä mahdollista tehdä muutoksia esimerkiksi palautteessa ilmenneisiin asioihin. Työn esittely ja asioiden läpikäyminen suullisesti voi myös tuoda itselleni erilaista näkökulmaa ja selkiyttää omaa pohdintaa. Meillä oli toimeksiantajan kanssa yhteinen näkemys siitä, että puheenvuorossa tuotaisiin esiin myös henkilökohtainen kokemus, joka tuo syvyyttä ja lisäarvoa vierailulle.

3 SELEKTIIVINEN MUTISMI ELI TILANNEKOHTAINEN PUHUMATTOMUUS

Selektiivinen mutismi eli tilannekohtainen puhumattomuus on lapsuudessa kehittyvä häiriö. Puhumattomuusoireilu voi näyttäytyä hyvinkin yksilöllisesti, mutta yleisimmin haasteet esiintyvät kodin ulkopuolella, esimerkiksi päiväkodissa tai koulussa. Varsinkin tuntemattomien ihmisten seurassa puhumisen estyminen on yleensä voimakasta. Lapsen puhumattomuus voi näyttäytyä myös niin, että lapsi puhuu kotona normaalisti, mutta vain tietyille perheenjäsenille. On myös mahdollista, että kodin ulkopuolella lapsi ei pysty tuottamaan puhetta edes niille, joille kotona puhuu. (Kumpulainen ym. 2016.) Uusissa tautiluokituksissa selektiivinen mutismi luokitellaan ahdistuneisuushäiriöksi (Punna 2022).

Selektiivisestä mutismista käytetään myös termiä valikoiva puhumattomuus. Se on siinä mielessä harhaanjohtava, että selektiivisestä mutismista kärsivä

lapsi ei itse tietoisesti valitse, missä tilanteessa tai kenen seurassa hän on puhumaton. Hän ei yksinkertaisesti kykene siihen puhumiseen liittyvän pelon takia. Kun ihminen pelkää, hänen lihaksensa, myös puhumiseen tarvittavat lihakset jännittyvät, jolloin sanat eivät vain tule. Tämän takia on alettu käyttää myös termiä Tilannekohtainen puhumisen vaikeus. (Puheeksi ry 2023.) Tässä työssä päädyin yleisimmin käytettyyn termiin selektiivinen mutismi.

3.1 Selektiivisen mutismin ilmeneminen ja hoito

Selektiivisen mutismin kehittymiseen vaikuttavat yleensä moninaiset syyt. Riskitekijöiksi on tunnistettu muun muassa perinnölliset tekijät, ympäristötekijät, lapsen temperamentti- ja kehitykselliset tekijät. Usein toinen tai molemmat vanhemmat ovat jossain vaiheessa elämäänsä kokeneet sosiaalista ahdistuneisuutta. (Kumpulainen ym. 2016, 240.) Yhtä tiettyä syytä selektiivisen mutismin syntyyn ei ole, vaan syyt ja ilmenemismuodot ovat aina yksilöllisiä (Lapsen valikoiva...s.a.). Vastoin vanhaa uskomusta, trauma ei yleensä ole syy puhumattomuuteen. Selektiivisesti mutistisilla lapsilla esiintyy usein myös muita pelko- ja ahdistusoireita sekä aistiyliherkkyyttä. On tärkeää tiedostaa, että puhumattomuusoire ei useimmiten mene itsekseen ohi, vaan hoito- ja tukitoimet tulee käynnistää mahdollisimman varhain. (Paldanius 2022.)

Oireet ilmenevät tavallisimmin jo ennen kouluikää, mutta diagnoosi annetaan yleensä 6–8-vuoden ikäisenä. Tyttöillä selektiivistä mutismia esiintyy noin kaksi kertaa enemmän kuin pojilla. (Aalto-Setälä ym. 2020, 157.) Monikielisten lasten perheissä sekä maahanmuuttajilla selektiivisen mutismin esiintyminen on yleisempää kuin yksikielisen kantaväestön (Puheeksi ry 2023). Ruotsalaisessa, niin kutsutussa Steffenburgin ryhmän tutkimuksessa vuonna 2018 havaittiin, että mutismi-diagnoosin saaneista lapsista (otanta oli 97 lasta) jopa 63 % oli myös autismikirjolla. Lapsilla, joilla on todettu sekä selektiivinen mutismi että autismikirjon häiriö, on todettu olevan enemmän viivästyneen tai poikkeavan puheen kehityksen piirteitä, kuin lapsilla, joilla on pelkkä selektiivisen mutismin diagnoosi. (Kunnari & Laasonen 2022, 107.) Tässä työssä keskityn vain nimenomaisesti selektiivisen mutismin käsittelyyn, vaikkakin monet ohjeet ovat toki sovellettavissa monenlaisista kielivaikeuksista kärsivien lasten kanssa toimimiseen.

Kehitysvammaisilla lapsilla esiintyy jonkin verran arkuutta itsensä ilmaisussa ja osalla myös puhumisen pelkoa. Heillä tämä voi johtua vaikeudesta seurata ja ymmärtää nopeasti etenevää keskustelua ja keksiä keinoja, kuinka osallistua siihen. Kehitysvammaiset lapset tarvitsevat usein tukea myös kielellisten taitojen kehittämiseen, jolloin vaadittava tuki on yleensä erilaista ja pitkäkestoisempaa kuin kielellisesti tyypillisesti kehittyneille mutisteille suunnattu tuki. (Launonen 2023, 66.)

Yleensä selektiivisen mutismin hoito vaatii pitkäjänteisyyttä ja edistys on usein hidasta. Osa lapsista pystyy kuitenkin vahvalla päättäväsyydellä aloittamaan puhumisen jossain elämän taitekohdassa, kuten esimerkiksi yläkouluun siirtyessä. Valikoivan puhumattomuuden varhainen diagnosointi takaa parhaat lähtökohdat mutismista toipumiseen. Jos ei tehdä mitään, ja esimerkiksi opettaja sivuuttaa asian, lapsi tottuu siihen, että kaverit hoitavat puhumisen, eikä hänen tarvitse haastaa itseään puhumaan. Hyviä tuloksia valikoivan puhumattomuuden hoidossa on saatu kognitiivis-käyttäytymisterapeuttisista hoitolinjoista, joissa lasta tuetaan asteittain ja systemaattisesti laajentamaan tilanteita ja ympäristöjä, joissa puheen käyttö onnistuu. Oleellista on, että lapsi saa sopivan kokoisia, turvallisesti eteneviä sosiaalisia haasteita. (Kumpulainen ym. 2016, 240–241.) Asteittainen altistus aloitetaan hyvin pienistä askelista, joita ovat esimerkiksi suun avaaminen, ääntely ja sanojen äänetön muodostaminen. Pikkuhiljaa terapian edetessä voidaan tavoitella vaativampaa sanallista ilmaisua erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä (Punna 2022).

Kymenlaakson hyvinvointialue on työkokouksessaan 21.8.2023 hyväksynyt mallin ”Valikoivasti puhumattoman lapsen polku”. Hoitomallin mukaan selektiivisen mutismin tunnistaminen tapahtuu ensisijaisesti neuvolan tai kouluterveydenhuollon kautta. Tutkimukset tapahtuvat hyvinvointialueen kehityksellisten palveluiden vastaanotto ja lasten kuntoutus -palveluiden alla, ja sitä kautta aloitetaan ohjaustoimet vanhempien sekä varhaiskasvatuksen tai koulutoimijoiden kanssa. Yhteistyöpalaverit varhaiskasvatuksen kanssa järjestetään tarpeen mukaan ja perheneuvolan kautta tarjotaan tarvittaessa vanhemmuuden lisätukea. Viimekäden kuntoutus ja hoito kuuluvat lastenpsykiatrian palveluihin. Hoitomuotona voidaan käyttää mm. yksilöllisesti räätälöityä altistushoitoa yhteistyössä verkoston kanssa. Ohjaus ja tuki tuodaan lapsen arkiympäristöön

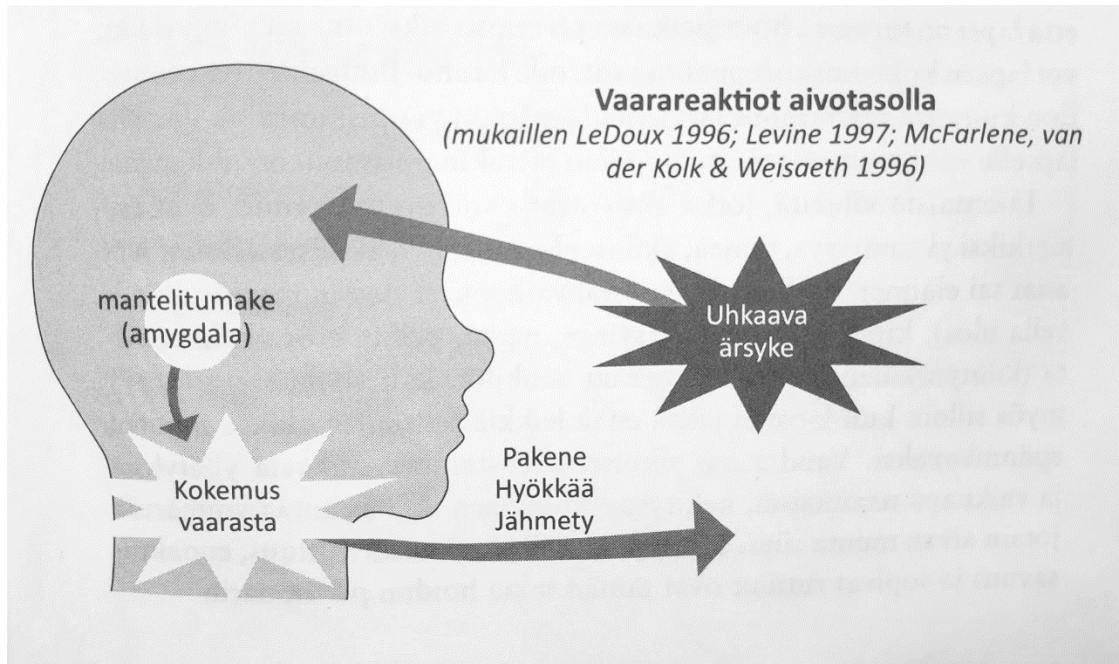
hoidon aikana sekä sen päättyessä. (Valikoivasti puhumattoman lapsen polku 2023.)

Selektiivisen mutismin hoidossa tulosten näkeminen voi viedä vuosia. Takapa-
kit ja taantumiset ovat normaaleja erilaisissa muutostilanteissa, kuten opetta-
jan tai terapeutin vaihtuessa. Se tekee hoitoprosessista hauraan, mutta
yleensä lapsi kuitenkin palaa kehityksen tielle. (Kumpulainen ym. 2016, 241.)

3.2 Selektiivisen mutismin tuomia haasteita

Puhumattomuuden lisäksi, ahdistusta ja pelkoa aiheuttavissa tilanteissa lap-
sen voi olla vaikeaa myös mm. ottaa katsekontaktia, käyttää elekieltä, osoit-
taa, yskiä, aivastaa, nauraa ääneen tai itkeä. Hän ei välttämättä pysty myös-
kään nyökkäämään tai pudistamaan päätään. Lapsi saattaa vaikuttaa ilmeet-
tömältä tai jähmettyneeltä joutuessaan tilanteisiin, joissa hänen odotetaan pu-
huvan. (Lapsen valikoiva...s.a.) Puhumatonta lasta pidetään herkästi ”uppinis-
kaisena” ja häntä saatetaan painostaa puhumaan tiukkaankin sävyyn, mikä
voi saada lapsen entistä enemmän vetäytymään kuoreensa. Yksikin ihminen,
joka hyökkäävästi vaatii mutistilasta puhumaan tai vastaamaan, voi pahentaa
lapsen ahdistuneisuusoireilua. (Kumpulainen ym. 2016, 241.)

Kiintymysteorian mukaan aivojen on ajateltu sisältävän kaksi eri toimintavaih-
detta, jotka ovat ulospäin virittynyt tutkiminen (lähestyminen) sekä hätävaihe,
joka aktivoi eri reaktioita (taistele, pakene, jähmety). Kokiessaan olonsa uha-
tuksi saattaa yksilön hätävaihe mennä päälle. Tällöin aivojen syvät osat akti-
voituvat, jolloin tuloksena voi olla pako- tai taistelureaktio tai jähmettyminen.
Tätä reaktiota kuvataan kuvassa 1. Pako- tai taistelureaktio voi jollakin lap-
sella aiheuttaa rimpuilua, kirkumista, jopa lyömistä. Jähmettynyt lapsi puoles-
taan voi näyttää rauhalliselta, mutta on sisäisesti ahdistuksen tai kauhun val-
lassa. Tällöin kaikki lapsen energia suuntautuu pelkoon ja ajattelu ja pohdinta
on sillä hetkellä mahdotonta. Turvallisen aikuisen tarjoama tuki on tällaisessa
tilanteessa äärimmäisen tärkeää, jotta lapselle ei synny traumaattista koke-
musta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 29.)

Kuva 1. Vaarareaktiot aivotasolla (Kanninen & Siegrids 2012, 29)

Mutistinen lapsi murehtii tulevia asioita mielessään, jos hän ei tiedä niistä tarpeeksi etukäteen. Maggie Johnson ja Alison Wintgens antavat konkreettisia neuvoja murehtimisen minimoimiseksi teoksessa *Can I tell you about selective mutism?* Tärkeätä on esimerkiksi käydä jokaisen päivän ohjelma läpi etukäteen, varsinkin jos luvassa on jotakin uutta. Tämä koskee myös muuttuneita aikatauluja tai uusia ihmisiä arjessa. Kaikkien lapsen kohtaavien henkilöiden, kuten sijaisten ja keittiöhenkilökunnan, tulisi olla tietoisia selektiivisen mutismin tuomista haasteista. Myös muille saman ryhmän lapsille olisi hyvä kertoa, että lapsi X osaa kyllä puhua, mutta hän ei ole vielä valmis siihen. (Johnson & Wintgens 2016, 40–42.)

Lähiaikuinen haluaa usein suojella lasta painostavilta tilanteilta, joissa lapselta odotetaan vastausta. Välttämiskäyttäytyminen saattaa kuitenkin pahentaa oireilua. Lapsi kokee välitöntä helpotusta siitä, että pystyy välttämään puhumista vaativan tilanteen vaikenemalla, jolloin välttämiskäyttäytyminen vahvistuu (Sarvanne 2018, 13). Lapselle tulisi tarjota yksilöllistä, portaittaista altistamista vuorovaikutustilanteisiin. Aikuisen tulisi antaa riittävästi tilaa odottaa lapsen omaa vastausta. Kaikenikäisille selektiivisesti mutistisille lapsille tulee kertoa, että aikuiset tiedostavat hänen vaikeutensa puhumisen kanssa, mutta painottaen sitä, että oireet tulevat vielä helpottamaan. Lapsi tarvitsee avointa kes-

kustelua, joka auttaa häntä ymmärtämään omaa puhumisen vaikeuttaan. Ymmärryksen tuoma hallinnan tunne helpottaa ahdistuneisuutta. (Sarvanne 2018, 24.)

3.3 Kuinka kohdata mutistilapsi varhaiskasvatuksessa

Päiväkodin aloituksen jälkeen moni lapsi on vähäpuheinen tai jopa puhumaton, mutta asiaan on syytä kiinnittää tarkemmin huomiota, mikäli puhumattomuus tai ainoastaan tietyille henkilöille puhuminen jatkuu vielä 1–3 kuukautta aloituksen jälkeen. Tällöin kannattaa pysähtyä miettimään, miten lasta voitaisiin parhaiten tukea uudessa ympäristössä ja onko kaikilla työntekijöillä peruseriaatteen puhumattoman tai vähäpuheisen lapsen kohtaamiseksi tuttuja. Etukäteen sovituista, yhteisistä toimintamalleista ja keinoista on hyötyä myös muille päiväkodin aloitusta jännittäville tai muuten aroille lapsille. Mikäli puhumattomuus näistä toimista huolimatta jatkuu, kannattaa lapsi ohjata tarkempaan arvioon ja hoitoon. Apua voi pyytää esimerkiksi neuvolan tai perheneuvolan kautta. (Mistä apua? 2023.)

Kun varhaiskasvatusryhmään tulee lapsi, joka todetusti tai mahdollisesti kärsii valikoivasta puhumattomuudesta, niin tärkeintä on olla painostamatta häntä puhumaan. Ei pidä vaatia, että lapsi tervehtii, kiittää tai pyytää anteeksi, koska hän ei vielä pysty siihen. Käyttöön on suositeltavaa ottaa vaihtoehtoisia viestintäkeinoja, kuten osoittaminen, kuvan näyttäminen tai piirtäminen. Jos lapsi pystyy kuiskaamaan tai vastaamaan lyhyesti joissain tilanteissa, voi puhumista tukea esittämällä vaihtoehtokysymyksiä suorien kysymysten sijaan (*Otatko vettä vai maitoa? vrt. Mitä juot?*). Lapselle tulisi tarjota mahdollisuus osallistua kaikkeen toimintaan vaatimatta äänenkäyttöä. Puhumiseen tai puhumattomuuteen ei pidä kiinnittää huomiota, koska se lisää lapsen ahdistuneisuutta ja paineita puhumisesta. Valikoivasti puhumaton lapsi ei pysty kysymään, mitä pitikään tehdä tai saako mennä vessaan, eikä kertomaan, jos on satuttanut itsensä tai joku on kiusannut, joten siksi on tärkeää lukea tilanteita, olla selkeä ja kertoa myös ne ”itsestään selvät” asiat sekä päivänkulku mahdollisimman tarkasti. Jos lapsi jähmettyy, niin tulee selventää, toistaa ja ohjata, pyrkien samalla saamaan tilanne lapselle mahdollisimman rennoksi.

(Sarvanne 2019.) Tiivis yhteistyö varhaiskasvatuksen/koulun, kodin ja mahdollisen hoitotahon kanssa on erityisen tärkeää valikoivan puhumattomuuden hoidon onnistumiseksi (Aalto-Setälä ym. 2020, 158).

Keskeistä selektiivisesti mutistisen lapsen kohtaamisessa on empaattinen, myötäelävä asenne ja herkkyys. Aikuisen tehtävä on osoittaa arvostusta lasta kohtaan sekä vahvistaa rentouden sekä pystyvyyden tunnetta sosiaalisissa tilanteissa. Vuorovaikutustilanteita on mahdollista harjoitella esimerkiksi erilaisen pelien, leikkien ja huumorin avulla. Lasta tuetaan kaikenlaisessa aloitteellisuudessa ja kannustetaan osallisuuteen. (Lapsen valikoiva...s.a.)

Liisa Jussila (2019) on tehnyt Helsingin yliopistolle pro gradu -tutkielman, jossa hän on tutkinut ja analysoinut varhaiskasvatuksen ammattilaisten kokemuksia valikoivasta puhumattomuudesta. Aineiston hän keräsi haastatteleamalla yhtätoista varhaiskasvatuksen työntekijää, joilla oli kokemusta työskentelystä selektiivisesti mutististen lasten kanssa. Hyväksi havaittuina metodeina työskentelyn tueksi haastatellut nostivat esimerkiksi reissuvihon, huumorin vuorovaikutustilanteissa sekä kahdenkeskiset tuokiot lapsen kanssa. Samaten haastattelujen kautta korostui kasvatusyhteistyön merkitys. Päiväkodin ja huoltajan kanssa oli esimerkiksi sovittu, että *”Jos lapsi tuo kotona ilmi kiusaamista tai päiväkodin hauskan leikin, vanhempi tuo nämä asiat ilmi kasvattajalle”*. Varhaiskasvatuksen työntekijät kokivat arvokkaana puheterapeuteilta ja varhaiskasvatuksen erityisopettajilta saadun lisätiedon ja konsultointiavun. Tutkimuksen johtopäätöksissä Jussila toteaa, että keskeisessä roolissa lapsen kuntoutumisprosessissa on havaittu olevan kasvattajien arkipäiväiset kuntoutustoimet sekä luottamuksellinen suhde lapseen ja hänen lähi-ihmisiinsä. Haastatellut pitivät myös erityisen tärkeänä varhaista reagointia oireiden alkuvaiheessa, ennen niiden kroonistumista ja siksi varhaiskasvatuksen ammattilaiset tarvitsisivat johdonmukaista koulutusta ja lisätietoa aiheesta (Jussila 2019, 35–62.)

4 SENSITIIVISYYS, OSALLISUUS JA VUOROVAIKUTUS

Tämän työn keskeisimpiä pääkäsitteitä ovat sensitiivisyys, osallisuus ja vuorovaikutus. Meillä oli toimeksiantajan kanssa yhteinen tavoite sen suhteen, että haluamme toteutuksessa painottaa sensitiivisyyden tärkeyttä. Osallisuus ja vuorovaikutus ovat niitä tavoitteita, joita tämä työ tukee, koska puhumaton tai vähäpuheinen lapsi tarvitsee näiden toteutumiseksi erityishuomiota.

4.1 Sensitiivisyys ja arvostava kohtaaminen

Sivistyssanakirjassa sensitiivisyyttä kuvataan herkkytenä ja hienotunteisuutena (Suomisanakirja s.a.). Varhaiskasvatusympäristössä sensitiivinen kasvattaja kuulee ja tunnistaa lapsen viestejä herkästi ja reagoi niihin. Lämminhenkinen vuorovaikutus, positiivinen lapsen kohtaaminen ja emotionaalinen saataavuus tukevat sensitiivistä ilmapiiriä. Sensitiivinen kasvattaja ottaa toiminnassaan huomioon lapsen yksilölliset tarpeet ja erityispiirteet. (Harkoma ym. 2021, 3–4.) Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) tuodaan esiin sensitiivisyyden ja kuulluksi tulemisen tärkeyttä osallisuutta vahvistavana tekijänä.

Vuorovaikutustilanteet ovat varhaiskasvatuksen arjessa usein nopeatempoisia, jolloin kasvattajalta vaaditaan kykyä reagoida samalla sekunnilla. Nämä reaktiot ja tehdyt valinnat voivat vaikuttaa merkittävästi siihen, jatkuuko kyseinen vuorovaikutustilanne ja millaiseksi tilanteen ilmapiiri muuttuu. Kasvattajien tulisi säännöllisesti miettiä, mitkä ovat ne reunaehdot, joiden periaatteiden mukaisesti toimitaan ja mitkä ovat niitä tilanteita, joihin on syytä puuttua. Samoin aikuisilla tulee olla selkeä sopimus siitä, mitkä ovat ne kasvatuksen ja ohjauksen keinot, joiden puitteissa toimitaan. (Koivula ym. 2022, 172.)

Kati-Pupita Mattila (2011) kirjoittaa lapsen ja aikuisen välisen kohtaamisen merkityksellisyydestä kirjassa *Lapsen vahvistava kohtaaminen*. Hyvän ja arvostavan kohtaamisen perustana on lapsen persoonan kunnioittaminen ja lapsen arvon ymmärtäminen. Tämä vaatii kasvattajalta nöyryyttä, rohkeutta ja oikeanlaista asennetta. Aikuisella on vastuu siitä, että lapsi tulee kauniisti kohdatuksi, eikä hän koskaan menetä turvallisuutta, persoonansa kunnioittamista tai arvostavaa katsetta. Tämä pitää muistaa silloinkin, kun lapsen tarina tai hänen tapansa kertoa sitä, ei miellytä aikuista tai saa aikuisessa aikaan tukalia tunteita. (Mattila 2011, 9–18.)

4.2 Lapsen osallisuus ja osallisuuden kokeminen varhaiskasvatuksessa

Osallisuus on ihmisen perusluonteeseen kuuluvaa kuulumista johonkin; olemista, elämistä ja toimimista vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Se syntyy henkilön sisäisestä kokemuksesta ja rakentuu kohtaamisten kautta. (Kangas ym. 2018, 15.)

Varhaiskasvatuslaissa on säädetty seuraavasti: ”Lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla” (Varhaiskasvatuslaki 540/2018). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) todetaan, että lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta.

Osallisuus voidaan jakaa kahteen käsitteeseen; poliittinen osallisuus sekä sosiaalinen osallisuus. Elina Nivala (2021) kirjoittaa näiden kahden tulkinnan eroista artikkelissaan *Osallisuuden vahvistaminen yksinäisyyden ehkäisemisenä varhaiskasvatuksessa*. Poliittinen osallisuus on pääasiassa yksilön mahdollisuuksia tulla kuulluksi ja vaikuttaa, kun taas sosiaalisella osallisuudella tarkoitetaan ryhmään kuulumista sekä merkityksellisiä sosiaalisia suhteita. Hän kirjoittaa, että vahvistamalla tietoisesti sosiaalista osallisuutta varhaiskasvatuksessa, voidaan kuulluksi tulemisen lisäksi tukea laaja-alaisesti lapsen sosiaalista kasvua ja hyvinvointia sekä tarjota mahdollisuuksia ehkäistä yksinäisyyttä. (Nivala 2021, 38.)

Lapsen osallisuuteen voi vaikuttaa negatiivisesti esimerkiksi se, että ei ole yhteistä kieltä tai kykyä kommunikoida verbaalisesti. Osallisuuden kokemukseen voidaan vaikuttaa sanallisen kommunikoinnin lisäksi myös nonverbaalisesti perustuen esineisiin, kuviin, ilmeisiin ja eleisiin. Yksilöllisen osallisuuden lisäksi voidaan vaikuttaa siihen, miten toimintaympäristössä käytetään ja ymmärretään näitä nonverbaalisia kommunikointitapoja ja miten herkästi niitä tulkitaan ja tuetaan. Varhaiskasvatuksen ammattilaisen tulisi antaa lapselle tilaa ja mahdollisuuksia osallisuuteen samalla tunnistuen mahdollisia esteitä osallisuuden tiellä ja tarvittaessa myös poistaa niitä. Kasvattajan tulee huomioida

tavoitteissaan lasten yksilölliset lähtökohdat, ikä, kehitys ja kokemustausta. (Koivula ym. 2022, 29–49.)

Jotta lapsi uskaltaisi tulla mukaan yhteiseen toimintaan ja esittää ajatuksiaan, tulee hänen kyetä luottamaan sekä tilanteeseen, läsnä oleviin ihmisiin, että omaan itseensä toimijana. Tätä kutsutaan perusluottamukseksi. Sen saavuttamiseksi lapsen tulee osata tulkita ympäristönsä ihmisiä ja tapahtumia sekä kokea tulevansa ymmärretyksi ja hyväksytyksi. Onnistumisen kokemukset osallisuudesta lisäävät yhteenkuuluvuuden, ilon ja ylpeyden tunteita sekä vahvistavat luottamusta itseän ja muihin. (Koivula ym. 2022, 50–51.)

Mutistisesti käyttäytyvien lasten kanssa toimivalta aikuiselta vaaditaan erityistä mukautumista, jotta lapsi saa myönteistä tukea kehitykselleen ja hän saa tuntea itsensä hyväksytyksi siitä huolimatta, että hän välttelee puhetta vaativaa vuorovaikutusta. Mutistinenkin lapsi haluaa tuntea olevansa ryhmän jäsen ja usein lapsi onkin taitava käyttämään muita vuorovaikutuksen keinoja silloin, kun puhetta ei tule. (Launonen 2023, 65.)

4.3 Vuorovaikutus ja vuorovaikutussuhteet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutus on kaksisuuntaista, yksilöiden välistä eri sisältöistä ja eri syvyistä kohtaamista. Vuorovaikutustilanteeseen vaikuttaa aiemmat kokemukset ja historia. Vuorovaikutus voi syventyä vuorovaikutussuhteeksi, jos kaksi yksilöä ovat pidemmän ajan vuorovaikutuksessa keskenään. Vuorovaikutussuhteessa koetaan useammin tunteita sekä vastavuoroista ja myönteistä suhtautumista toista kohtaan. Varhaiskasvatuksessa lapset muodostavat vuorovaikutussuhteita toisiin lapsiin ja kasvattajiin, mikä tukee lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. (Koivula ym. 2022, 116.)

Vuorovaikutusta tukee

- leikkiminen
- keskustelu
- kuunteleminen
- kannustaminen
- rohkaiseminen
- innostaminen
- lohduttaminen
- ilmeet ja eleet

- katse ja kosketus (Järvinen & Mikkola 2015, 19).

Käsiteltäessä selektiivistä mutismia, on oleellista huomioida, että näistä vain yksi osa-alue on keskustelua.

Kasvattajan ja lapsen väliselle suhteelle tärkeää on aito halu ymmärtää lasta. Lapsen sanallisten ja sanattomien viestien ymmärtämistä auttaa lapsitunteemus, aktiivinen läsnäolo ja tilannetaju. (Ranta 2021, 69.) Myönteinen vuorovaikutus ja kannustaminen vahvistaa lapsen itsetuntoa. Lasten ja aikuisten välinen myönteinen vuorovaikutus palkitsee edistämällä lapsen myönteistä käyttäytymistä ja vähentää häiriökäyttäytymistä tulevassa koulumaailmassa. Olemassa olevan nyrkkisäännön mukaan kannustamisen ja kieltämisen suhde tulisi olla 4:1, eli kasvattajan tulisi antaa neljä myönteistä palautetta suhteessa yhteen kielteiseen. Lapsen vahvuudet muovautuvat toimintatavoista, joista hän kasvaessaan saa kehuja, kannustusta ja huomiota. (Kanninen & Sigfrids 2012, 163–165.)

Syrjämäki, Pihlaja ja Sajaniemi ovat tutkineet lasten vuorovaikutusaloitteita ja niihin vastaamista kunnallisessa varhaiskasvatuksessa 2019. Tutkijat analysoivat 12 videonauhoitettua leikkijaksoa 3–6-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmissä kymmenen eri kasvattajan seurassa. Tulokset osoittavat, että ei-sanalliset aloitteet jäävät herkästi sanallisten aloitteiden varjoon ja kasvattajalta vaaditaan erityistä herkkyyttä tunnistaa näitä lasten nonverbaalisia yrityksiä saada huomiota. Tulokset osoittavat myös sen inhimillisen tosiasian, että kasvattajien on vaikea vastata lasten aloitteisiin keskittyessään toimintaan toisen lapsen kanssa. Positiivinen huomio oli, että erityistä tukea tarvitsevien lasten aloitteet ymmärrettiin pääsääntöisesti oikein, ja väärinymmärryksiä oli vain muutamia. Tutkijat kannustavat kasvatustalon ammattilaisia ottamaan enemmän roolia leikkiryhmien rakentamisessa ja aloitteen tekijöinä leikkiin ja sitä kautta lasten vuorovaikutussuhteiden tukemisessa (Syrjämäki ym. 2019).

4.4 Vaihtoehtoiset vuorovaikutuskeinot

Yksilön ilmaisukyky on liitoksissa tiiviisti ihmisen omanarvontunteeseen ja itsekunnioitukseen. Jos ihminen ei saa tuotua itseään kuulluksi, hän menettää osan oman elämänsä hallinnan mahdollisuuksista. Tällöin vaarana on vieraantua omasta sosiaalisesta yhteisöstään ja jäädä sen ulkopuolelle. Jos lapsi ei

pysty ilmaisemaan itseään puheen kautta riittävän hyvin, on korvaavat kommunikointimenetelmät avainasemassa tasavertaisuuden kokemiseksi. (Von Tetzchner & Martinsen 2000, 15.) Kuten tekstissä on aiemmin jo todettu, selektiivinen mutismi on hyvin yksilöllistä ja vain kokeilemalla voi parhaiten löytää toimivimmat keinot vuorovaikutuksen ja osallisuuden tukemiseksi. Kohtamani mutistilapset eivät esimerkiksi ole olleet kiinnostuneita tukiviittomien opetteluun. Kaikki lapset eivät halua käyttää myöskään kuvia kommunikoinnin tukena, ja syynä on usein se, etteivät he halua erottua joukosta tai joutua ylimääräisen huomion kohteeksi (Lasten puhejännityksen omahoito-ohjelma s.a.).

Puhetta tukevia keinoja ovat esimerkiksi erilaiset toiminnot, eleet, kuvat ja kirjoittaminen. Usein lasta helpottaa jo ääneen sanottu tieto, että hänelle annetaan lupa kommunikoida ilman puhetta. Lapsen puhejännitys saattaa lukkiuttaa koko kehon, jolloin ensisijaisen tärkeää on luoda turvallinen ympäristö ja siirtyä vasta sen jälkeen kommunikointiin. On myös mahdollista, että kommunikoinnin aloitus lähtee hyvinkin pienistä asioista, kuten katsekontaktin ottamisesta, pienistä eleistä sekä antamisesta ja ottamisesta. Yleisimpiä ilmaisun keinoja, jotka eivät edellytä puhetta, ovat pään nyökkäys tai pudistus ja peukumerkit. Lapselle kannattaa myös kertoa, kuinka hän voi ilmaista, että ei tiedä tai ei ole varma. Vaihtoehtoja tähän ovat esimerkiksi peukun näyttäminen vaakatasossa tai olkien kohautus. (Lasten puhejännityksen omahoito-ohjelma s.a.)

Kun lapsen kanssa halutaan saada käyttöön graafisia symboleja tai puhetta tukevia viittomia, oleellista ei ole niiden tietoinen opettaminen. Lapsi alkaa vähitellen ymmärtää sanoja korvaavia merkkejä, jos aikuinen käyttää niitä niin, että lapsi kokee sillä olevan omalle toiminnalle ja tunnetilalle merkitystä. Yksilöllisesti parhaat tuen keinot löytyvät vain kokeilemalla lähi-ihmisten kanssa. Lapselle tulisi järjestää vuorovaikutustilanteita, joissa käytetään erilaisia puhetta tukevia keinoja, jolloin lapsi voi omalla toiminnallaan osoittaa, minkä keinon käyttö tukee häntä parhaiten. (Kunnari & Laasonen 2022, 338–339.)

Haminan varhaiskasvatuksessa on oman kokemukseni mukaan ilahduttavan paljon alettu panostamaan viime vuosina erilaisten kommunikointitapojen

käyttöön. Monissa ryhmissä on esimerkiksi kuvallinen päiväohjelma ryhmätilan seinällä, ja kuvatukien käyttö on tullut osaksi arkipäivän toimintoja. Kun näistä eri keinoista tulee luontainen osa päivähoidon arkea, on myös mutistisen lapsen helpompi omaksua niitä käyttöönsä, koska silloin hän ei erotu muusta joukosta.

5 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

Opinnäytetyöprosessi alkoi aiheen valinnalla. Koska halusin suorittaa varhaiskasvatuksen sosionomin kelpoisuuden, tuli koulun ehtojen mukaisesti myös opinnäytetyön liittyä varhaiskasvatuksen teemoihin. Tämän pohjalta luonnollinen valinta oli ottaa yhteys kotikuntani varhaiskasvatuksen päättäjiin. Toiveenani oli aiheen kytkeytyvän selektiiviseen mutismiin, joten lähestyin Haminan varhaiskasvatusjohtajaa sähköpostitse ja tiedustelin voisiko tähän aiheeseen liittyen olla kehittämistarpeita. Onnekseni pääsimme nopeasti yhteisymmärrykseen lopullisesta aiheesta, joka oli siis menetelmäopas selektiivisesti mutistisen lapsen kanssa toimimiseen. Koin myös, että tutustumisesta ja yhteistyöstä eri ihmisten kanssa on ehdottomasti hyötyä myös tulevaisuudessa, jos pyrin työskentelemään Haminan varhaiskasvatuksessa. Ennen aiheen valintaa olin ajatellut, että mieluiten tekisin kvalitatiivisen kyselytutkimuksen, mutta lähtiessäni työstämään tätä toiminnallista opinnäytetyötä, ja mitä pitemmälle siinä etenin, sain suurta tyydytystä sen konkreettisuudesta.

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on toiminnan kehittäminen. Kehittämistoiminnan peruspilareita ovat kehittämisen tarve, yhdessä muotoiltu tavoite, sekä osallisuus ja johtaminen (Salonen ym. 2017, 16). Toiminnallisessa opinnäytetyössä päämääränä on ammatillinen tuotos, joka palvelee kohderyhmää tai toimintaympäristön arjen käytäntöjä (Kostamo ym. 2022, 11).

5.1 Suunnitteluvaihe

Ennen toteutusvaiheen käynnistämistä tehtiin opinnäytetyösopimus toimeksiantajan kanssa sekä anottiin tutkimuslupa Haminan kaupungilta.

Opinnäytetyön tuotos on käsikirja, jossa kuvataan tiivistetysti, mitä on selektiivinen mutismi ja miten selektiivisesti mutistista lasta pystytään tukemaan varhaiskasvatusympäristöissä. Toimeksiantajan toiveena oli mahdollisimman käytännönläheinen ja konkreettisilla esimerkeillä havainnollistettu opas, jossa

vältetään ammattilaistermejä ja esitetään asiat helposti ymmärrettävässä muodossa. Esimerkkinä toimeksiantaja käytti termiä epäsuorat kysymykset. Eli kun oppaassa suositellaan käyttämään epäsuoria kysymyksiä, niin sitä avataan antamalla esimerkkejä siitä, minkälaisia epäsuorat kysymykset voivat olla. Käsikirja toteutetaan sekä paperisena että sähköisenä versiona PDF-muodossa. Toimeksiantaja toivoi visuaalista materiaalia, joka on hyvin jäsenelty käyttäen esimerkiksi tekstilaatikoita ja täsmentäviä kuvia. Pitkää tekstiä toivottiin vältettävän, jotta lukijan mielenkiinto säilyy. Toteutusvaiheen aikana lähetin luonnosversion käsikirjasta toimeksiantajalle, jonka pohjalta tehtiin muutoksia toivottuun suuntaan.

Teoriaosuus ja siinä avattavat käsitteet muotoutuivat prosessin aikana. Jotkin termit ja niiden mukaan ottaminen oli itsestään selvää jo suunnitteluvaiheessa ja toiset tulivat mukaan vasta myöhemmässä vaiheessa. Teoreettisessa viitekehyksessä pyrin tuomaan esille sitä, miten kulloinkin käsitelty asia liittyy käsikirjan aiheeseen, eli selektiiviseen mutismiin.

5.1.1 SWOT-analyysi

SWOT-analyysi on yksinkertainen ja paljon käytetty suunnittelun väline, jota kutsutaan myös nelikenttäanalyysiksi. Sen kohteena voi olla yrityksen koko toiminnan analysointi tai jokin yksittäinen osa-alue. Siinä jaotellaan käsiteltävä asia tai kokonaisuus neljään kenttään: sisäiset vahvuudet (Strengths), sisäiset heikkoudet (Weaknesses), ulkoiset mahdollisuudet (Opportunities) ja ulkoiset uhat (Threats). Myönteiset asiat jaotellaan vasempaan puoliskoon ja negatiiviset oikeaan. Yläkentissä kuvataan nykytilaa sekä sisäisiä asioita ja alakentissä tulevaisuutta sekä ulkoisia asioita. (Salonen ym. 2017, 57.)

Suunnitteluvaiheessa päätin tehdä SWOT-analyysin, koska koin, että se tukee hyvin kokonaisuuden hahmottamista ja tarpeiden jäsentelyä. Tein poimintoja Haminan varhaiskasvatussuunnitelmasta sekä keskustelimme aiheesta toimeksiantajan edustajien kanssa. Kuvassa 2 nähtävä SWOT-analyysi on tehty nimenomaan tämän opinnäytetyön näkökulmasta.

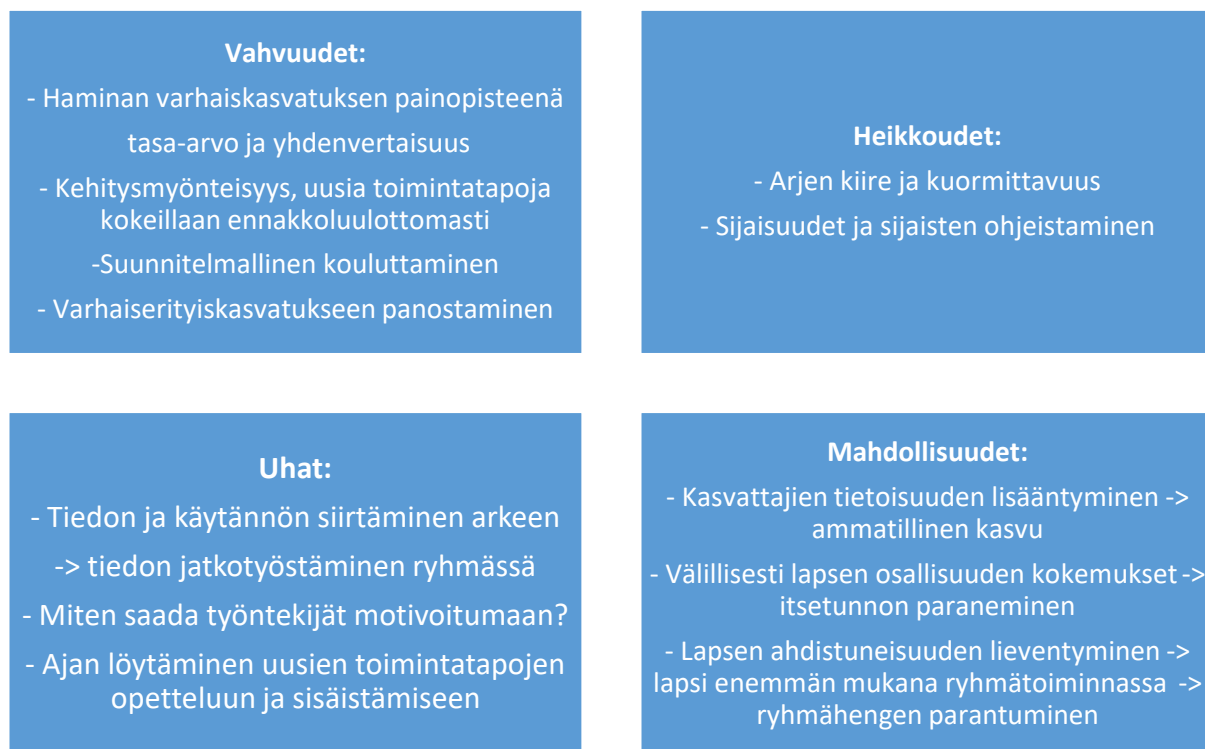
Haminan varhaiskasvatuksen vahvuuksina nähdään tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, kehitysmuutos sekä suunnitelmallinen koulutautuminen. Haminan

varhaiskasvatussuunnitelmassa (2022) todetaan, että kaikessa toiminnassa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa, joka tarkoittaa myös osallisuutta edistävien toimintatapojen kehittämistä (Haminan varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 26.) Opinnäytetyön tavoite on, että varhaiskasvatuksen työntekijät voivat hyödyntää opasta omassa työssään. Osaamisen kartuttaminen tukee henkilökunnan ammatillista kasvua.

Heikkoutena on yleisesti varhaiskasvatuksen arjen kiire ja kuormittavuus. Keskustelimme myös siitä, kuinka työntekijöillä on luonne-eroja, ja toisille sensitiivisyys tulee ns. luonnostaan, kun taas osa kaipaa muistuttelua sen tärkeydestä.

Mahdollisena uhkana mainittiin tiedon ja käytännön siirtäminen arkeen. Onkin sanottu, että yksi kehittämistoiminnan ydinkysymyksistä on se, miten tieto saadaan siirtymään eri toimijoiden ja käyttäjätasojen välillä. On tärkeää pyrkiä uudelleen suuntaamaan tulkintoja ja välttää menneeseen kehityspolkuun lukkiutumista. Usein vanhat ajattelumallit ja toimintatavat voivat estää uusien mahdollisuuksien näkemisen. Tällöin on syytä luoda olosuhteet avoimelle keskustelulle ja sen kautta uudelleen suunnata tulkintoja (Stähle ym. 2004, 35–37.)

Kasvattajien näkökulmasta mahdollisuutena on tietoisuuden lisääntyminen ja ammatillinen kasvu. Tämän työn kautta saatavina välillisinä mahdollisuuksina nähtiin lapsen osallisuuden kokemukset ja sitä kautta itseluottamuksen kasvu. Pitkällä tähtäimellä oikein kohdistettu tuki ja sensitiivinen vuorovaikutus mahdollistaa mutistisen lapsen ahdistuneisuus- sekä jännittyneisyysoireilun lievenemisen, joka puolestaan tarjoaa paremmat edellytykset ryhmän mukana toimimiseen.

Kuva 2. SWOT-analyysi

5.1.2 Dialoginen keskustelu ja konstruktivistinen malli

Dialogisen keskustelun tavoitteena on yhteinen ymmärrys. Se on luonteeltaan avointa ja suoraa ja siinä hyväksytään erilaiset näkemykset ja niille annetaan tilaa. Dialoginen keskustelu on vastavuoroista, joka tarkoittaa, että tilannetta ja eri vaihtoehtoja tutkitaan yhdessä. Kun organisaation tavoitteena on löytää uusia tapoja toimia muuttuvassa ympäristössä, voi dialogisuudella olla merkittävä rooli kehittämistoiminnassa. Aidon dialogin avulla voidaan saada hyödynettyä yksilöiden osaaminen, motivaatio ja luovuus. (Salonen ym. 2017, 84.)

Dialoginen keskustelu tukee konstruktivistisen mallin mukaista tutkimustyöskentelyä. Konstruktivismin mukaisessa tutkimuksessa yhteisesti sovittu tavoite pidetään kirkkaana koko prosessin ajan ja sitä tavoitellaan tasa-arvoisen työskentelyn kautta. (Salonen ym. 2017, 32.) Konstruktivistisen työskentelyn peruspilareita ovat jatkuva oman toiminnan reflektointi ja uuden oppiminen sekä oman asiantuntijuuden jakaminen. Aito reflektointi vaatii pysähtymistä, arviointia ja keskustelua. (Salonen ym. 2017, 53.)

Dialogiselle keskustelulle toimeksiantajan kanssa järjestettiin aikaa koko opin-
näytetyöprosessin ajan. Kussakin tapaamisessa sovimme aina yhteisesti seuraavasta tapaamisesta, sen sisällöstä ja ajankohdasta, molempien osapuolien

aikataulut ja toiveet huomioiden. Tämä aikatauluttaminen auttoi minua jäsentämään omaa etenemistäni sovittaen ne yhteen koulun seminaariaikatauluihin. Keskusteluissa koin olevani tasavertainen ja mielipiteilleni ja näkemyksilleni annettiin tilaa.

5.2 Toteutusvaihe

Suunnitteluvaiheessa tapasimme kaksi kertaa Google Meetin kautta, jolloin mukana olivat molemmat toimeksiantajan edustajat. Keskustelimme kokemuksistamme selektiivisesti mutististen lasten kanssa, yleisesti sensitiivisyyden ja vuorovaikutuksen tärkeydestä, opinnäytetyön tavoitteista sekä pääpiirteittäin ajatuksistamme käsikirjan painopistealueista. Suunnitteluvaiheen jälkeen, eli kun suunnitelmaseminaari oli pidetty ja tutkimuslupa oli anottu ja myönnetty, aloin työstämään käsikirjan raakaversiota. Tässä vaiheessa minun oli vielä vaikea visioda tavoiteltavaa kokonaisuutta ja koin haastavana miettiä, mitä nostoja käsikirjaan valitaan ja toivotaan. Myös visuaalisuutta koskevia toiveita ja näkemyksiä olisi ollut hyvä käydä läpi jo suunnitteluvaiheessa.

Lähetin käsikirjan runkoehdotelman puheterapeutti Aino-Maaria Talsille tutustuttavaksi ennen kahdenkeskistä etätapaamistamme ja pyysin häntä tekemään huomioita ja parannusehdotuksia etukäteen. Helmikuussa pidimme tapaamisen Talsin kanssa ja silloin sain selkeät ohjeistukset käsikirjaan toivottavista asioista ja visuaalisuudesta. Ennen seuraavaa tapaamista lähetin käsikirjan ehdotelman sekä Oleanderille että Talsille tutustuttavaksi. Seuraavalla tapaamiskerralla kävimme läpi heidän kehystoiveitaan ja niiden pohjalta tein muutoksia muun muassa värimaailmaan sekä sivujärjestykseen. Suuria sisältöllisiä muutoksia ei enää tässä vaiheessa tehty.

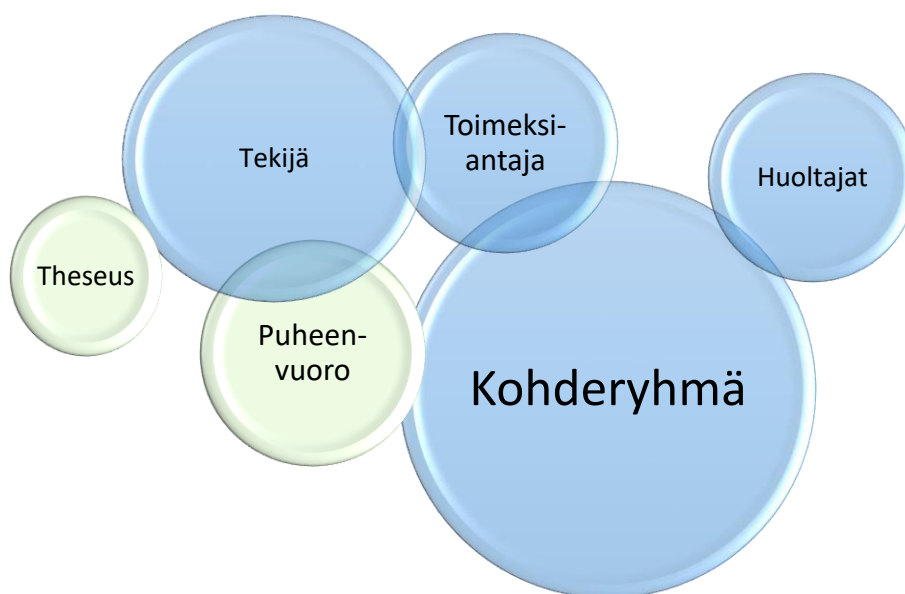
5.3 Valmis käsikirja

Käsikirjan rakenteen toivottiin sisältävän kolme osa-aluetta, joiden kautta tarkasteltaisiin erilaisia tuen mahdollisuuksia varhaiskasvatuksessa. Nämä kolme näkökulmaa olivat ympäristö, kasvattaja sekä erilaiset pelit, leikit ja tuokiot. Lisäksi haluttiin sivu, joka käsittelisi sitä, miten mutistinen lapsi käyttäytyy. Näiden lisäksi lisäsin mielestäni olennaisimpia asioita, joita varhaiskasvatuksen työntekijöiden on hyvä tunnistaa ja tietää. Pyrin siihen, että lukija voisi pelkällä

silmäilylläkin omaksua oppaasta joitakin edesauttavia vinkkejä ja siksi olen lisännyt erillisiä huoma-laatikoita, joissa on tärkeimpiä nostoja kustakin osaluodesta. Käsikirja alkaa esittelyllä ja päättyy lähteisiin, joista lukija voi etsiä lisätietoa aiheesta.

Värimaailmaan ja sisältöön toivottiin keveyttä ja pääväreiksi valitsin limenvihreän ja vaaleanpunaisen. Useassa sivussa käytin tietolaatikoita ja prosessin kuvausta kappalejakoisen tekstin välttämiseksi. Myös kuvituksella pyrin lisäämään houkuttelevuutta ja helppolukuisuutta. Kuvitukseen käytin omaa materiaalia, kuvapankkikuvia sekä Papunetin kuvatyökalua.

Uskon, että käsikirjaa tullaan käyttämään Haminan varhaiskasvatuksessa ja itselleni onkin hyvin tärkeää se, että työ tehdään tarpeeseen. Työn loppuvaiheessa sain kuulla, että työstä on jo kerrottu eräälle tarpeita vastaavalle perheelle, joka kannusti entisestään panostamaan työn loppuunsaattamiseen. Minua motivoi myös se, että Theseuksen kautta tästä opinnäytetyöstä voivat hyötyä lukuisat muut tietoa etsivät ihmiset Haminan varhaiskasvatusalueen ulkopuolella, joita selektiivinen mutismi koskettaa jollain lailla. Kuvassa 3 kuvaan sitä, kuinka valmis käsikirja tavoittaa kohderyhmän, eli Haminan varhaiskasvatuksen henkilöstön. Tieto välittyy sekä toimeksiantajan edustajien kautta että oman puheenvuoron kautta varhaiskasvatuksen kehittämisiltapäivässä, jossa esittelen opinnäytetyötä. Henkilöstö voi puolestaan jakaa tietoa eteenpäin tarvittaessa lapsen huoltajille.

Kuva 3. Kohderyhmän tavoittaminen

5.4 Puheenvuoro varhaiskasvatuksen kehittämisiltapäivässä

Toiminnallisen opinnäytetyön työstämisen alkuvaiheessa on otettava joustava asenne prosessin moninaiseen luonteeseen, jossa pelkkä tuotoksen toteuttaminen ei riitä asiantuntijatason saavuttamiseen. Asiantuntijuus tarkoittaa myös sitä, että oppii ammatillisesti ilmaisemaan itseään muille ammattilaisille ja kohderyhmälle. (Kostamo ym. 2022, 21.) Tähän peilaten, kun sain pyynnön pitää puheenvuoro Haminan varhaiskasvatuksen kehittämisiltapäivässä, otin tämän yhtenä vaiheena henkilökohtaisessa asiantuntijuuden saavuttamisprosessissa. Ajankohdaksi sovittiin huhtikuun alku, jolloin työ olisi lähestulkoon valmis, mutta kehittämisiltapäivästä saatava palaute pystyttäisiin vielä lisäämään raporttiin ennen palautusta. Saatua palautetta käsittelen luvussa 3.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessin merkittävimpiä kannattelevia voimia oli toimeksiantaja-puolen ohjaajien sitoutuneisuus sekä aito kiinnostus aiheeseen ja halu viedä työtä yhdessä eteenpäin. Vaikka alkuperäinen aihealueen määrittely lähti minulta itseltäni, tunsin, että työlle on aito tarve. Tarve tuli esiin myös keskusteluissa työskennellessäni sijaisena eri yksiköissä. Dialoginen keskustelu Johanna Oleanderin ja Aino-Maaria Talsin kanssa oli luontevaa ja kiireetöntä.

Etätapaamiset olivat eteenpäin vieviä ja tapaamisajankohtien sopiminen auttoi koko prosessin aikatauluttamisessa. Alkuun meillä oli hieman näkemuseroja toimeksiantajan kanssa siitä, mistä näkökulmasta käsikirjaa lähdetään työstämään, joka ilmeni niin, että toimeksiantaja toivoi kuvatukien ja muiden sanattomien tukimuotojen painottamista, kun taas oma lähestymistapani painottui enemmän siihen, millä tavoin toimimalla kasvattaja voi voittaa lapsen luottamuksen. Lopputulokseen pystyin mielestäni hyvin yhdistämään nämä molemmat, jolloin minun on helppo ”seistä työni takana”.

6.1 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on määritellyt hyvän tieteellisen tutkimuksen tunnusmerkit ja niitä ovat rehellisyys, avoimuus, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimuksessa, tutkimustulosten tallentamisessa, niiden esittämisessä sekä arvioinnissa (Kinni & Puurunen, 2021). Pidän näitä arvoja itseltään selvyysinä ja olen toiminut näiden mukaisesti koko opinnäytetyöprosessin ajan. Suunnitteluvaiheessa tein tietosuojailmoituksen sekä hain tutkimusluvan toimeksiantajalta. Käydyissä dialogisissa keskusteluissa lapsista tai kasvattajista ei puhuttu nimellä ja huomioin anonymiteetin säilymisestä kaikissa työn vaiheissa. Pyrin käyttämään kaikessa lähdeaineistossa mahdollisimman tuoretta tietoa ja uusimpia painoksia lähdekritiikkiä unohtamatta. Viitteet ja lähdemerkinnät tein sitä mukaa, kun kirjoitin tekstiä raporttiin. Näin pystyin takaamaan viittausten ja lähteiden oikeellisuuden.

Eettisyyttä ja luotettavuutta tukee se, että omaan lähipiiriin kuuluvasta selektiivisesti mutistisesta lapsesta en kerro tunnistettavia tietoja ja olen pitänyt mielessä sen, ettei hänen tapansa toimia tai reagoida eri asioihin edusta kaikkia puhumattomuusoireisia lapsia.

6.2 Kestävä kehitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2022 on seuraava virke: ”Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys.” (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 35.) Sosiaalista kestävyyttä on ystävällinen vuorovaikutus, lasten vahvuuksien ja tunteiden huomioiminen sekä lasten osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien turvaaminen (Kestävää tulevaisuutta...2024).

Lasten kuntoutukseen ja hoitoon panostaminen tukee sosiaalisesti kestäväää kehitystä, mutta on myös taloudellisesti kannattavaa. Britanniassa vuonna 2011 on tutkittu puheterapian tuomia yhteiskunnallisia rahallisia hyötyjä. Siitä saatujen tulosten mukaan esimerkiksi lasten ja nuorten kielellisiin erityisvaikeuksiin sijoitettu punta tuottaa 6,4 puntaa elinikäisten tulojen kasvun muodossa. (Harulow 2011, 12–15.)

6.3 Arviointi ja palaute

Kehittämistyön tavoitteena oli tehdä Haminan varhaiskasvatuksen työntekijöiden käyttöön käsikirja, joka sisältää tietoa selektiivisestä mutismista ja kuinka selektiivisesti mutistista lasta voidaan parhaiten tukea varhaiskasvatusympäristössä. Keskustelimme toimeksiantajan kanssa siitä, kuinka käsikirjaa voidaan hyödyntää myös laajemmin, vaikka ryhmässä ei olisikaan selektiivisesti mutistista lasta. Erilaiset kommunikoinnin haasteet ovat yleisiä ja lisäksi monet vinkit sopivat sellaisenaan käytettäväksi esimerkiksi ujojen lasten kohtaamisen tueksi. Mielestäni työ saavutti sille asetetut tavoitteet ja olen tyytyväinen valmiiseen käsikirjaan. Käsikirjaan käytetty ajan ja työn määrä yllätti. Käytin kokonaisia työpäiviä asetelujen ja muun visuaalisuuden miettimiseen. Eteneminen oli hidasta ja ajoittain oli vaikea tasapainoilla omien ja toimeksiantajan toiveiden välillä.

Kun käsikirja on tavoittanut ison osan Haminan varhaiskasvatuksen työntekijöistä ja muistijälki sen olemassaolosta syntynyt, olisi mielenkiintoista selvittää myöhemmin siitä saatu hyöty. Onko esimerkiksi alettu herkemmin reagoimaan varhaiskasvatuspolkunsu aloittaneen lapsen puhumattomuusoireiluun ja onko saatu vinkkejä kommunikaatiovaikeuksista kärsivien lasten kanssa työskentelelyyn. Pitemmän tähtäimen tavoitteena on, että kaikilla varhaiskasvatuksessa työskentelevillä olisi tarvittava tieto, kuinka kohdata mutistilapsi varhaiskasvatuksessa. Että kukaan ei tulisi sanomaan lapselle esimerkiksi, että ”Odotan niin kauan, että saan vastauksen”. Tai ”Pyydä kauniisti, tai jäät ilman”.

Erilaiset kommunikoinnin tukimuodot, kuten visuaalinen päiväjärjestys sekä kuvatukitaulut ovat ilahduttavasti yleistymässä osaksi varhaiskasvatuksen arkea. Tutkimuskohteena kiinnostaisi kuulla myös siitä, kuinka vakiintunutta ja yhtenäistä niiden käyttö on.

Seuraavaksi käsittelen palautetta, jota sain Haminan varhaiskasvatuksen kehittämisisiltapäivässä. Tilaisuus järjestettiin etänä Google Meetin kautta maanantai-iltapäivänä klo 13.00 alkaen. Valitulla kellonajalla pyrittiin antamaan mahdollisimman monelle kasvattajalle mahdollisuus osallistua kehittämisisiltapäivään, koska tuohon aikaan suuri osa päivähoiton lapsista on lepohetkellä. Aikaa oman työni esittelyyn annettiin liukuvasti 30–45 minuuttia ja sen lisäksi varattiin aikaa keskustelulle. Sovimme, että käyttämäni puheenvuoron saa tallentaa, jotta hekin, jotka eivät päässeet paikalle, pystyvät esityksen jälkikäteen kuuntelemaan. Ennen tallentamisen aloitusta kehotin yleisöä miettimään annettavaa palautetta esityksen aikana ja tarjosin mahdollisuutta kirjoittaa palautetta myös kommenttikenttään. Keskustelu ja mahdolliset kysymykset pyydettiin osoittamaan vasta tallennuksen päättämisen jälkeen. Pedagoginen kehittäjä Johanna Oleander toimi tilaisuuden vetäjänä ja puheenjohtajana. Paikalla oli noin 20 varhaiskasvatuksen henkilöstön edustajaa, kuten yksiköiden johtajia sekä varhaiserityiskasvatuksen opettajia. Esityksen jälkeen sain palautetta aiheen tärkeydestä sekä kiitosta omakohtaisten kokemusten jakamisesta. Keskustelimme myös siitä, kuinka työhön valikoitui käytettäväksi termi selektiivinen mutismi muiden termien sijaan. Pyysimme yleisöä jakamaan kokemuksia selektiivisesti mutististen lasten kanssa toimimisesta ja näitä tulikin muutamia. Yksi kertoi häntä ja mutistista lasta lähentäneestä päivittäisestä hiusten letitystuokiosta, joka oli mielestäni oiva esimerkki siitä, mitä kahdenkeskinen toiminta varhaiskasvatusympäristössä voi olla. Toinen kertoi puhumattomuusoireisesta lapsesta, joka jossain vaiheessa pystyi käyttämään ääntä pahviputken kautta puhuen, jolloin ”torvi” toi hänelle jonkinlaista turvaa puheen tuottamisessa. Eräässä kommentissa tuotiin esille se, että huoltajia olisi hyvä kannustaa kertomaan puhumisen vaikeudesta muille lähipiirin aikuisille, kuten sukulaisille ja ystäville. Tämä oli hyvä huomio ja lisäsin sen vielä käsikirjan kohtaan, jossa käsitellään tapoja, kuinka ympäristö voi lasta parhaiten tukea.

6.4 Ammatillisen kasvun ja oman oppimisen arviointi

Ammatillinen kasvu koostuu yksilön henkisistä, psyykkisistä, sosiaalisista sekä maailmankatsomuksellisista muutoksista ja niihin liittyvistä seikoista. Ammatil-

linen kasvu on prosessimainen ja henkilökohtainen, joiden lisäksi se on sidoksissa ammattiyhteisöön. (Raatikainen ym. 2020, 32.) Mielestäni oma ammatillisen kasvuni prosessi otti suuria harppauksia eteenpäin ja tähän vaikutti suuresti tiivis vuorovaikutus ja yhteistyö toimeksiantajan kanssa. Työskennellessäni opinnäytetyön parissa sain haastaa itseäni tavoittelemaan omien arvojeni mukaista lopputulosta, vaikkakin se vaati uskaltautumista oman mukavuusalueen ulkopuolelle. Oma sisäinen introvertti luonteeni olisi valinnut tehdä itsenäistä tutkimusta alusta loppuun, mutta ammattiyhteisöön sidottuna kokemuksesta tuli huomattavasti rikastuttavampi. Henkilökohtaisuus korostui omien kokemusten jakamisen kautta. Työstämäni tuotoksen tarpeellisuus ja tärkeys toi minulle merkityksellisyyden tunteen, joka puolestaan toimii työntävänä voimana eteenpäin, kun lähdän tavoittelemaan sosiaalialan työpaikkoja tulevaisuudessa. Opinnäytetyö opetti minulle tutkimuksellisuudesta ja sen merkityksestä. Vaikka toiminnallisen opinnäytetyön tulos on konkreettinen tuotos, on silti tärkeää määritellä selkeät tavoitteet ja suunnitelmat näiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

Vaikka tiesin etukäteen paljon selektiivisestä mutismista, niin tutustuminen laajasti eri lähdeaineistoihin opetti siitäkin uusia näkökulmia. Osa saadusta tiedosta pakotti minut refleктоimaan omaa toimintaani jopa kriittisesti, joka on vaikeaa, mutta samalla tärkeää. Näiden tunteiden kautta pystyn samaistumaan niihin varhaiskasvatuksen työntekijöihin tai vanhempiin, jotka tulevat huomaamaan, että ovat saattaneet tehdä virheitä (tietämättömyyttään) matkan varrella, toimiessaan selektiivisesti mutistisen lapsen kanssa. On tärkeä harjoitella itsemyötätuntoa ja hyväksyä se, että on tehnyt parhaansa niillä tiedoilla mitä on ollut. Nyt on taas aika opetella uusia tapoja ja mennä eteenpäin.

LÄHTEET

Aalto-Setälä, T., Huikko, E., Appelqvist-Schmidlechner, K., Haravuori, H. & Marttunen, M. 2020. Kouluikäisten mielenterveysongelmien tuki ja hoito perustason palveluissa – Opas tutkimiseen, hoitoon ja vaikuttavien menetelmien käyttöön. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.

Fung, D., Kwan, C. & Wong, Z.J. 2018. Finding your voice: Helping children with selective mutism. E-kirja. Saatavissa: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/xamk-ebooks/detail.action?docID=6686785> [viitattu 13.11.2023].

Haminan varhaiskasvatussuunnitelma. 2022. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.hamina.fi/app/uploads/sites/2/2023/12/Haminan-varhaiskasvatussuunnitelma-2022.docx.pdf> [viitattu 15.2.2024].

Harkoma, S.M., Sajaniemi, N.K., Suhonen, E. & Saha, M. 2021. Impact of pedagogical intervention on early childhood professionals' emotional availability to children with different temperament characteristics. *European Early Childhood Education Research Journal*. Tampereen yliopisto. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/133470/1350293X.2021.1895264.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 25.1.2024].

Harulow, S. 2011. Saving money, transforming lives. *Bulletin 4*. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.rcslt.org/wp-content/uploads/media/Project/RCSLT/matrix-report-bulletin-april-2011.pdf> [viitattu 22.3.2024].

Helenius, A. & Lummelahti, L. 2018. Varhaiskasvatus – perusteita. Helsinki: Books on Demand.

Juselius, H-R. 2023. "Haluaisin kyllä mutten pysty": Selektiivinen mutismi osana varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa osallistumista ja kommunikointia. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta. Kandidaattitutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/147770/Juselius%20Henna-Riina.pdf?sequence=5&isAllowed=y> [viitattu 13.11.2023].

Jussila, L. 2019. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten kokemuksia valikoivasta puhumattomuudesta. Helsingin yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/8e37ef49-ca2c-4bfc-87cc-8ec83ca1490a/content> [viitattu 12.3.2024].

Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? – Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. 1. painos. Helsinki: Pedatieto Oy.

Kangas, J., Vlasov, J., Fonsen, E. & Heikka, J. 2018. Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa 2 – Suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry.

Kanninen K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! -Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kestävää tulevaisuutta tukeva pedagogiikka varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. 2024. Opetushallitus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/kestavaa-tulevaisuutta-tukeva-pedagogiikka-varhaiskasvatuksessa-ja> [viitattu 13.2.2024].

Kinni, R.-L., & Puurunen, P. 2021. Tutkimusetiikka tieteellisen tutkimuksen erottamattomana osana. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 29(4), 313–314. Verkkolehti. Saatavissa: <https://journal.fi/janus/article/view/112654/66253> [viitattu 28.2.2024].

Koivula, M., Siippanen, S. & Eerola-Pennanen P. 2022. Valloittava varhaiskasvatus. E-kirja. Saatavissa: <https://www.elibrary.com/book/9789523970540> [viitattu 27.12.2023].

Kostamo, P., Airaksinen, T. & Vilka, H. 2022. Kirjoita itsesi asiantuntijaksi – opas toiminnalliseen oppinäytetyöhön. Helsinki: Art House Oy.

Kumpulainen, K., Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K. & Sourander A. 2016. Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim.

Kunnari, S. & Laasonen, M. 2022. Lasten kielelliset vaikeudet – Haasteiden tunnistaminen ja kuntoutus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lapsen valikoiva puhumattomuus. s.a. Mielenterveystalo. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/ahdistus/lapsen-valikoiva-puhumattomuus> [viitattu 6.3.2024].

Lasten puhejännityksen omahoito-ohjelma. s.a. Mielenterveystalo. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/lasten-puhejennityksen-omahoito-ohjelma/3-koodikieli-ja-apukuvat> [viitattu 13.2.2024].

Launonen, K. 2023. Vuorovaikutus – Kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Uudistettu 6. painos. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opike.

Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mistä apua? 2023. Puheeksi ry. WWW-dokumentti. Päivitetty 9.9.2023. Saatavissa: <https://www.puheeksi.fi/apua#h.a529pvnu9512> [viitattu 12.3.2024].

Nivala, E. 2021. Osallisuuden vahvistaminen yksinäisyyden ehkäisemisenä varhaiskasvatuksessa. *Journal of Early Childhood Education Research*. Special Issue on Children's Participation and Rights in Early Childhood Education 1, 33-59. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://journal.fi/jecer/article/view/114149/67348> [viitattu 11.3.2024].

Paldanius, M. 2022. Selektiivinen mutismi: Puhumisen vaikeus helpottaa sana sanalta. *Super*. Julkaistu 1.12.2022. Verkkolehti. Saatavissa: <https://www.superlehti.fi/hyvinvointi/terveys/selektiivinen-mutismi-puhumisen-vaikeus-helpottaa-sana-sanalta/> [viitattu 22.3.2024].

Puheeksi ry. 2023. Tietoa. WWW-dokumentti. Päivitetty 10.9.2023. Saatavissa: <https://www.puheeksi.fi/tietoa> [viitattu 22.4.2024].

Punna, T. 2022. Kun lapsi puhuu vain kotona: valikoivan puhumattomuuden hoito. *Lääkärilehti* 77, 673–676. Verkkolehti. Saatavissa: <https://www-laakari-lehti-fi.ezproxy.xamk.fi/lehdet/15-16-2022/kun-lapsi-puhuu-vain-kotona-valikoivan-puhumattomuuden-hoito/> [viitattu 22.3.2024].

Raatikainen, E., Rahikka, A., Saarnio, T. & Vepsä, P. 2020. Ammattina sosio-nomi. Helsinki: Sanoma Pro.

Ranta, S. 2021. Kasvun juuret – Miten tuen lapsen oppimista ja hyvinvointia? Jyväskylän: PS-kustannus.

Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammatikorkeakoulun oppimateriaaleja 108. E-kirja. Saatavissa: <https://kaakuri.finna.fi/Record/kaakkuri.227909?sid=3925262006> [viitattu 12.2.2024].

Sarvanne, M. 2018. Perustietoa valikoivasta puhumattomuudesta.

Sarvanne, M. 2019. Kuinka kohdata lapsi, joka ei puhu. Mia Sarvanne. Avainaskelmin puhumaan. Youtube. Videoleike. Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=OEmjA8F2EqM&t=325s> [viitattu 7.2.2024].

Stähle, P., Sotarauta, M. & Pöyhönen, A. 2004. Innovatiivisten ympäristöjen ja organisaatioiden johtaminen. Eduskunnan kanslian julkaisu 6/2004. Helsinki: Eduskunnan kanslia.

Suomisanakirja. s.a. Saatavissa: <https://www.suomisanakirja.fi/sensitiivisyys> [viitattu 25.1.2024].

Syrjämäki, M., Pihlaja P. & Sajaniemi N. 2019. Enhancing Peer Interaction in Early Childhood Special Education: Chains of Children’s Initiatives, Adults’ Responses and Their Consequences in Play. *Journal of Early Childhood Education Research* 47, 559-570. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10643-019-00952-6.pdf> [viitattu 21.3.2024].

Tietoa – Mitä on tilannekohtainen puhumattomuus. 2023. Puheeksi ry. WWW-dokumentti. Päivitetty 10.9.2023. Saatavissa: <https://www.puheeksi.fi/tietoa> [viitattu 20.12.2023].

Valikoivasti puhumattoman lapsen polku. 2023. Kymenlaakson hyvinvointialue. Sisäinen luentomateriaali. Päivitetty 13.10.2023. [viitattu 5.4.2024].

Varhaiskasvatuslaki 540/2018

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2022. Opetushallitus. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2022> [viitattu 27.12.23].

Von Tetzchner, S. & Martinsen, H. 2000. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. 2. painos. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

HALUAN TULLA NÄHDYKSI, VAIKKA ET KUULE MINUA

KÄSIKIRJA SELEKTIIVISESTÄ MUTISMISTA
VARHAISKASVATAJALLE

Moi! Mikä
sun nimi on?

Haluaisin
kertoa, mutta
en pysty...

LUKIJALLE

Tervetuloa lukemaan opinnäytetyönä toteutettua käsikirjaa, opasta, jonka tarkoituksena on tarjota käytännönläheistä tukea varhaiskasvatuksen arkeen selektiivisesti mutististen, eli tilannekohtaisesti puhumattomien lasten kanssa.

Käsikirjassa perehdytään selektiivisen mutismin haasteisiin ja esitetään erilaisia keinoja ja vinkkejä, joilla voidaan tukea ja osallistaa selektiivisesti mutistista lasta varhaiskasvatusympäristössä.

Tätä käsikirjaa voidaan hyödyntää myös tilanteissa, joissa virallista diagnoosia ei vielä ole, mutta asiaan on alettu kiinnittää huomiota.

Sydämellinen kiitos puheterapeutti Aino-Maaria Talsille sekä Haminan varhaiskasvatuksen pedagogiselle kehittäjälle Johanna Oleanderille, jotka ovat ohjanneet minua matkan varrella ja sitoutuneet yhdessä edistämään ymmärrystä selektiivisestä mutismista.

Ystävällisin terveisin, Sini Kuuva,
sosionomiopiskelija, XAMK

MITÄ ON SELEKTIIVINEN MUTISMI

Tunnetaan myös nimellä tilannekohtainen puhumattomuus tai puhumisen vaikeus/valikoiva puhumattomuus

Lapsi ei joissain tilanteissa tai ympäristöissä pysty käyttämään ääntään jännityksen, pelon tai ahdistuneisuuden vuoksi.

Joissain ympäristöissä (yleensä kotona) lapsi puhuu vapautuneesti ja ikätasoisesti.

HUOMAA
PELKO VOI
LAMAUTTAA
LAPSEN
ÄÄNIHUULET,
JOLLOIN PUHEEN
TUOTTAMINEN
JÄNNITTÄVÄSSÄ
TILANTEESSA ON
FYYSISESTIKIN
MAHDOTONTA

Kyse voi olla selektiivisestä mutismista, vaikka lapsi toisinaan käyttäisi myös ääntään (esimerkiksi kahdenkeskisissä tilanteissa tai lähipien ystävien seurassa).

Syyt mutismin syntyyn ovat moninaisia. Siihen vaikuttavat mm. perinnölliset tekijät, ympäristötekijät, lapsen temperamentti- ja kehitykselliset tekijät.

Oireet ilmenevät useimmiten ennen kouluikää.

Selektiivisen mutismin ilmenemismuodot ovat yksilöllisiä, samoin kuin parhaiten toimivat vuorovaikutusmenetelmät.

MILLOIN PUHUMATTOMUUTEEN TULISI KIINNITTÄÄ TARKEMPAA HUOMIOTA?

Lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa

Lapsi on puhumaton tai puhuu vain tietyille ihmisille vielä kuukausi aloituksen jälkeen

Pysähdytään tilanteen äärelle; tuetaan, pyritään luottamussuhteen saavuttamiseen

Onko selittäviä tekijöitä?

- Kehityshäiriö/ kielen osaaminen/ vaikeudet puheen tuottamisessa tai ymmärtämisessä

Konsultoi VEO/puheterapeutti

Puhumattomuusoire jatkunut n.3kk: Ohjaa perhe ottamaan yhteyttä neuvolaan/perheneuvolaan

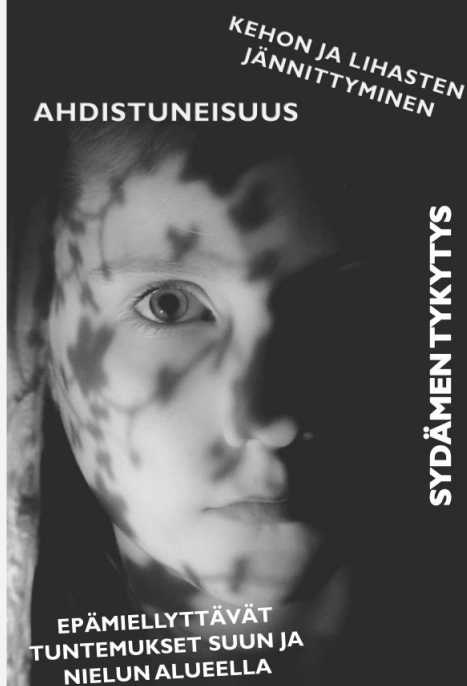
MITEN SELEKTIIVISESTI MUTISTINEN LAPSI KÄYTTÄYTYY

PYRKIMYS VÄLTELLÄ PUHUMISTA VAATIVIA
TILANTEITA JOISSAKIN YMPÄRISTÖISSÄ

Lapsi saattaa kääntyä pois, vetäytyä, olla haluton
osallistumaan, kiemurtelee istuessaan, keskittyy
jonkin asian/esineen näpertelyyn...

TILANNE, JOSSA ODOTETAAN PUHETTA

LAPSEN VOI OLLA TÄLLÖIN VAIKEA...
OTTAA KATSEKONTAKTIA
KÄYTTÄÄ ELEKIELTÄ
YSKIÄ, AIVASTAA, NAURAA ÄÄNEEN TAI ITKEÄ

MITEN YMPÄRISTÖ VOI TUKEA

Suunnitelmalliset ja strukturoidut arjen rutiinit ja rakenteet

Säännöt ja toimintaohjeet ovat selkeät niin lapsille kuin ryhmän aikuisille

Tiivis ja vuorovaikutteinen kasvatusyhteistyö lapsen huoltajien kanssa

- Huoltajien kautta mahdollisuus saada lapsen ääni kuuluviin, mistä hän pitää jne.
- Kannusta huoltajia jakamaan tietoa puhumisen vaikeudesta myös muille lapsen lähipiiriin ihmisille.

Erilaisia kommunikointikeinoja käytetään monipuolisesti ja ne näkyvät yksikön ja ryhmän toiminnassa

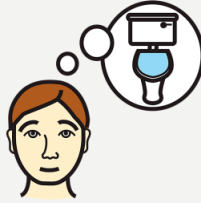
- Visuaalinen päiväjärjestys ja -ohjelma, kuvatuen käyttö.

HUOMAA

KAIKKIEN AIKUISTEN, JOITA LAPSI KOHTAA VARHAISKASVATUKSEN ARJESSA TULISI
OLLA TIETOISIA SELEKTIIVISESTÄ MUTISMISTA JA MITEN LAPSI KOHDATAAN
ESIMERKIKSI PÄIVÄKODIN KÄYTVÄLLÄ TAI PIHALLA

ARJEN RUTIINIT VOIVAT OLLA VUOREN KORKUISIA...

Mutistinen lapsi ei useimmiten pysty ilmaisemaan, jos hänen täytyy käydä vessassa ja saattaa kokea sen monin tavoin vaikeana asiana.

Onko mahdollista sopia tietty aika päivästä, kun saatat lapsen vessaan, jossa hän saa käydä omassa rauhassa?

Ottakaa käyttöön kuvatuki tai yhteisesti sovittu signaali

Mutistiselle lapselle myös ruokailutilanne voi olla ahdistava ja painostava. Jännitys voi lukkiuttaa koko kehon, jolloin syöminen ei yksinkertaisesti onnistu.

Kiinnittäkää mahdollisimman vähän huomiota lapseen ja syömiseen

Ruokailun järjestäminen erilliseen tilaan / tiettyyn sivussa olevaan pöytään?

HUOMAA
MYÖS LEPOHETKI SEKÄ PÄIVÄHOITOON SAAPUMINEN/ POISLÄHTEMINEN OVAT USEIN LASTA KUORMITTAVIA TILANTEITA

Joskus voi olla hyvä antaa lapsen jäädä syömään, kun muut ovat lopettaneet

Kuvat: Papunetin kuvatyökalu

MITEN KASVATTAJA VOI TUKEA

Turvallinen ja sensitiivinen luottamussuhde

Kaikista ihmisistä puhutaan arvostavasti ja kunnioittavasti

Rento ja rauhallinen kohtaaminen lapsen kanssa

- Kiinnitetään huomiota omaan äänenkäyttöön, äänenpainoihin, ilmeisiin ja eleisiin.
- Pysähdytään tilanteeseen.
- Annetaan lapselle aikaa ja tilaa. Vastaus (puhe tai puheeton) voi tulla jopa 5-15 sekunnin viiveellä.
- Rento yksinpuhuminen tekemisen lomassa keventää tunnelmaa.
 - Puhe kohdistuen tekemiseen, ei lapseen.

HUOMAA
AIKUISILLA TULEE OLLA SELKEÄ KESKINÄINEN SOPIMUS SIITÄ, MITEN ERI TILANTEISSA TOIMITAAN

MITÄ JOS LAPSEEN EI SAA KONTAKTIA?

On tavallista, että mutistiselle lapselle tulee ns. jumeja, jolloin häneen on vaikea saada minkäänlaista kontaktia. Hän voi olla täysin ilmeeton ja eleeton, ”jäätynyt”. Tämä voi johtua siitä, ettei hän tiedä miten toimia tai toiminta saa hänet liian jännittyneeksi.

Lasta voi auttaa lempeästi eteenpäin kertaamalla mitä oltiin tekemässä / tehdään yhdessä

Kiinnitä huomio toisaalle ja anna tilanteen mennä rauhassa ohi.

JOS LAPSI PYSTYY KÄYTTÄMÄÄN ÄÄNTÄÄN JOISSAIN TILANTEISSA

HUOMAA
VASTAUSTA EI
VÄLTTÄMÄTTÄ TULE
(TÄLLÄ KERTAA). PYRI
SILLOIN KEVYESTI
SIVUUTTAMAAN ASIA
TAI TARJOA MUITA
VAIHTOEHTOISIA
TAPOJA VASTATA,
KUTEN
OSOITTAMINEN.

Iloitse sisäisesti. Älä tee asiasta numeroa.

Jos lapsi pystyy kuiskaamaan, pyri menemään lähemmäs sen sijaan, että pyytäisit lasta puhumaan kovempaa.

Tue lapsen sosiaalisia suhteita ja anna hänen istua sellaisten lasten vieressä, joille hän puhuu pihaleikeissä tai päiväkodin ulkopuolella.

Jos lapsi puhuu seurassasi, voit tukea äänenkäyttöä käyttämällä vaihtoehtokysymyksiä. Esimerkkejä vaihtoehtokysymyksistä:

- ”Haluaisitko piirtää vai värittää?”
- ”Sinä selvästi rakastat eläimiä. Pidätkö enemmän koirista vai kissoista?”
- ”Otatko ruokaa paljon vai vähän?”

ERILAISET TUOKIOT

Mieti, miten lapsi sijoittuu esimerkiksi pienryhmätoiminnassa. Reunimmainen tarkkailijan paikka voi olla mutistilapselle se mieluisin. Anna lapsen katsoa ensin, miten muut tekevät.

Missä tahansa toiminnassa on hyvä muistaa selkeät säännöt ja ohjeistus, miten edetään. Kerro myös ne "itsestään selvät" asiat.

Toimintatauluja on saatavilla erilaisiin leikkitalanteisiin, kuten koti- ja kauppaleikkiin.

Kerro lapselle, millä tavoin hän voi pyytää apua käyttämättä puhetta.

Pyri järjestämään kahdenkeskisiä hetkiä, jolloin luottamuksen rakentaminen on helpompaa. Katsekontakti lisää jännitystä, joten puuhailkaa yhdessä jotain, jolloin puhe saattaa tulla siinä sivussa.

ESIMERKKI: KIRJANLUKUTUOKIO

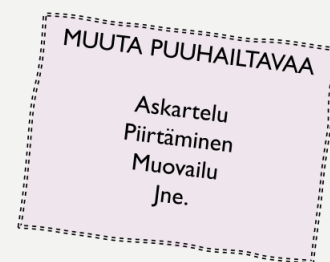
Käytä keskustelevaa lukemista ja epäsuoria kysymyksiä, voit aloittaa lauseen vaikkapa näin:

"Onkohan..."

"Kukahen..."

"Mikä mahtaa olla..."

Ota huomioon, että lapsi ei välttämättä vastaa edes osoittamalla. Pohdiskele ääneen. Yksipuhelun taitoa voi myös harjoitella!

Kiinnitä huomiota lapsen kiinnostuksen kohteisiin, osoita kiinnostusta ja anna positiivista palautetta.

Oletpa löytänyt hienoja kiviä. Näyttäisitkö niitä minulle tarkemmin?

Oi, miten nätisti hoidat (nukke)vauvaa! Vaihdataanko yhdessä sille vaatteet?

OSALLISTAMISEN VINKKEJÄ AAMU-/PÄIVÄPIIRIIN

Pyydä lapsia piirtämään, mitä he tekivät viikonloppuna.

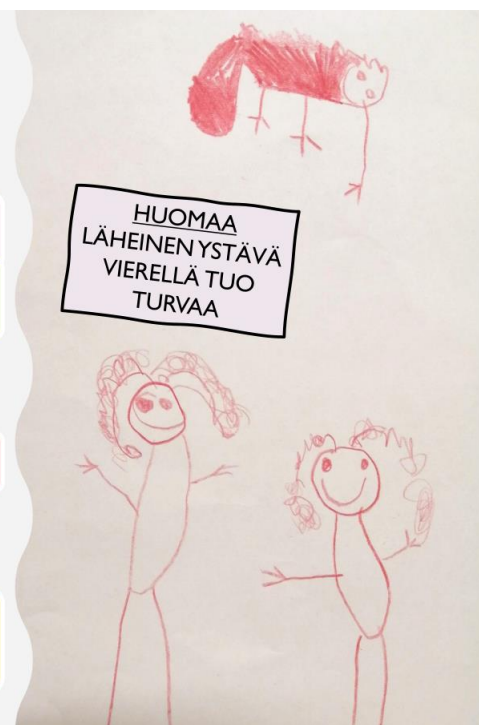
“Reissuvihko”, johon lapsi yhdessä huoltajan kanssa kirjoittaa, mitä lapsi haluaa jakaa muille. Aikuinen kertoo muulle ryhmälle.

- Myös lelupäivänä kannattaa hyödyntää huoltajalta saatu tieto.
- Tarjotaan lapselle mahdollisuus kertoa/osoittaa eleillä itse, mutta ei painosteta. “Olikohan Nellan pupun nimi Jänö?”

Jaa kortit kaikille, joita nostamalla lapset vastaavat KYLLÄ tai EI.

- Esimerkiksi punainen ja vihreä kortti jokaiselle ja kerrotaan väittämiä, kuten onko tänään tiistai, onko nyt aurinkoinen sää, ovatko kaikki ryhmän lapset paikalla...

Jos mutistisen lapsen on vaikea ns. “mennä taululle”, niin kannattaa miettiä, voisiko taulutoiminnan siirtää lattialle, jolloin lapset ovat samalla tasolla toiminnan ympärillä.

PELIT

On monia pelejä, joiden pelaamiseen ei vaadita äänen käyttöä. Kannattaa suosia mahdollisimman yksinkertaisin säännöin varustettuja pelejä, jotta minimoidaan se, ettei lapsi muista mitä pitikään tehdä, mutta ei uskalla kysyä.

Useimpien päiväkotien hyllystä löytyviä peliehdotuksia:

- Muistipelit
- Domino
- Lottopelit
- Choco
- Eläinpyramidi
- Huokuva torni

Kannattaa hyödyntää huoltajilta saatu tieto siitä, onko lapsella jokin suosikkipeli kotona.

Hyödynnä myös kuvallisia toimintatauluja.

HUOMAA
NOPEUSPELIT
EIVÄT USEIMMITEN
OLE MUTISTISTEN
LASTEN
SUOSIOSSA.

LÄHTEET/LISÄTIETOA AIHEESTA

Tietoa valikoivasta puhumattomuudesta. <https://valikoivapuhumattomuus.info>

Tilannekohtainen puhumisen vaikeus yhdistys – Puheeksi ry. www.puheeksi.fi

Mielenterveystalo. Lapsen valikoiva puhumattomuus ja omahoito-ohjelma.
<https://www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/lasten-puhejannityksen-omahoito-ohjelma>
Sivustolta löytyy runsaasti erilaisia harjoituksia.

Mia Sarvanne. Kun sanat eivät vain tule. Luentomateriaali 29.10.2019.
<https://skooppi.fi/wp-content/uploads/Luento-29.10.2019Sarvanne.pdf>

Ota tarvittaessa yhteyttä oman alueesi varhaiskasvatuksen erityisopettajaan (VEO) tai
pt Aino-Maaria Talsiin. aino-maaria.talsi@koulut.hamina.fi tai p. 040 1991607.
PS. Heiltä on mahdollista saada myös kuvallisia toimintatauluja eri leikkeihin ja toimintoihin.

Tietosuojailmoitus sovellettavaksi opiskelijoiden opinnäytetöihin

(Tietosuojalaki 2018/1050, EU:n yleinen tietosuoja-asetus 2016/679)

Pyydämme sinua osallistumaan Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun (Xamk) opintoihin sisältyvään opinnäytetyöhön liittyvään tutkimukseen.

Opinnäytetyöhön osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja voit keskeyttää osallistumisesi koska tahansa. Mikäli keskeytät tutkimuksen tai peruutat suostumuksen, keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Tässä tietosuojaselosteessa kuvataan, miten henkilötietojasi käsitellään opinnäytetyössä, mitä oikeuksia sinulla on ja miten voit vaikuttaa tietojesi käsittelyyn.

1. Opinnäytetyön rekisterinpitäjä

Tämän opinnäytetyön rekisterinpitäjä on
Sini Kuuva
dsiku003@edu.xamk.fi

2. Opinnäytetyön suorittajat

Sini Kuuva

3. Mihin tarkoitukseen henkilötietojani kerätään ja käsitellään?

Opinnäytetyössä ei kerätä henkilötietoja. Henkilötietoja käsitellään ainoastaan yhteydenpitotarkoituksessa. Opinnäytetyössä käytetään vain julkisia henkilötietoja, kuten työnimikkeitä. Opinnäytetyössä ei yksilöidä kokemuksia tai kerrota tunnistettavia tietoja lapsista.

4. Millä perusteella henkilötietojani käsitellään opinnäytetyössä?

Henkilötietoja käsitellään seuraavalla yleisen tietosuoja-asetuksen (EU 679/2016 6.1 a) mukaisella perusteella:

x tutkittavan suostumus

- rekisterinpitäjän lakisääteisen veloitteen noudattaminen
- yleistä etua koskevan tehtävän suorittaminen (tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastointi tai aineiston arkistointi) rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen valtion käyttäminen
- rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettujen etujen toteuttaminen.

5. Opinnäytetyön aihe ja kesto

Opinnäytetyön aihe: KUN LAPSI EI PUHU PÄIVÄKODISSA: Miten tukea selektiivisesti mutistista lasta varhaiskasvatuksessa

Opinnäytetyön kesto: 12/2023–06/2024

6. Mitä tietoja minusta käsitellään?

- A. Nimi, työnimike, työnantaja
- B. Kerätäänkö ja käsitelläänkö opinnäytetyössä arkaluonteisia tietoja?

x Opinnäytetyössä ei kerätä ja käsitellä arkaluonteisia henkilötietoja.

7. Mistä lähteistä tietoni kerätään?

Henkilötiedot saadaan toimeksiantajalta.

8. Luovutetaanko henkilötietojani kolmansille osapuolille?

Rekisteristä ei luovuteta tietoja kolmansille osapuolille.

9. Käsitelläänkö tietojani EU:n tai ETA:n ulkopuolella?

Ei käsitellä

Xamkissa käytetään tallennustilana pilvipalveluita (Teams ja OneDrive). Microsoft saattaa siirtää näihin palveluihin tallennettua tietoa tai niiden varmuuskopioita EU:n tai ETA-alueen ulkopuolelle. Microsoftin tietosuojalauseke on luettavissa osoitteesta: <https://privacy.microsoft.com/fi-FI/privacystatement>

10. Kuinka kauan henkilötietojani säilytetään?

Tutkimusrekisteri arkistoidaan ilman tunnistetietoja.
Henkilötiedot hävitetään 1 kuukausi opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

11. Miten henkilötietoni säilytetään ja suojataan?

Opinnäytetyössä käytetään vain julkisia henkilötietoja. Niitä ei ole tarvetta suojata.

12. Miten voin käyttää tietosuojasetuksen mukaisia oikeuksiani?

Voit ottaa yhteyttä rekisterinpitäjään: dsiku003@edu.xamk.fi

a) Suostumuksen peruuttaminen (tietosuojasetuksen 7 artikla)
Sinulla on oikeus peruuttaa antamasi suostumus, mikäli henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen. Suostumuksen peruuttaminen ei vaikuta suostumuksen perusteella ennen sen peruuttamista suoritetun käsittelyn lainmukaisuuteen.

b) Oikeus saada pääsy tietoihin (tietosuojasetuksen 15 artikla)

Sinulla on oikeus saada tieto siitä, käsitelläänkö henkilötietojasi ja mitä henkilötietojasi käsitellään. Voit myös halutessasi pyytää jäljennöksen käsiteltävistä henkilötiedoista.

c) Oikeus tietojen oikaisemiseen (tietosuoja-asetuksen 16 artikla)
Jos käsiteltävissä henkilötiedoissasi on epätarkkuuksia tai virheitä, sinulla on oikeus pyytää niiden oikaisua tai täydennystä.

d) Oikeus tietojen poistamiseen (tietosuoja-asetuksen 17 artikla)
Sinulla on oikeus vaatia henkilötietojesi poistamista tietyissä tapauksissa.

e) Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (tietosuoja-asetuksen 18 artikla)
Sinulla on oikeus henkilötietojesi käsittelyn rajoittamiseen tietyissä tilanteissa kuten, jos kiistät henkilötietojesi paikkansapitävyyden.

f) Vastustamisoikeus (tietosuoja-asetuksen 21 artikla)
Sinulla on oikeus vastustaa henkilötietojesi käsittelyä, jos käsittely perustuu yleiseen etuun tai oikeutettuun etuun. Tällöin ammattikorkeakoulu ei voi käsitellä henkilötietojasi, paitsi jos se voi osoittaa, että käsittelyyn on olemassa huomattavan tärkeä ja perusteltu syy, joka syrjäyttää oikeutesi.

Oikeuksista poikkeaminen

Tässä kuvatuista oikeuksista saatetaan tietyissä yksittäistapauksissa poiketa tietosuoja-asetuksessa ja Suomen tietosuojalaissa säädetyillä perusteilla siltä osin, kuin oikeudet estävät tieteellisen tai historiallisen tutkimustarkoituksen tai tilastollisen tarkoituksen saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti. Tarvetta poiketa oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Valitusoikeus

Sinulla on oikeus tehdä valitus erityisesti vakinaisen asuin- tai työpaikkasi sijainnin mukaiselle valvontaviranomaiselle, mikäli katsot, että henkilötietojen käsittelyssä rikotaan EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679. Suomessa valvontaviranomainen on tietosuojavaltuutettu.

13. Tietosuojavastaavan yhteystiedot

Xamkin tietosuojavastaava on Markus Häkkinen. Häneen saa yhteyden sähköpostiosoitteesta tietosuojavastaava@xamk.fi